

Aleksandra DĄBEK*

 <https://orcid.org/0000-0003-1560-6796>

SPECYFIKA OBIEKTYWNEGO PRZYPISANIA SKUTKU POWSTAŁEGO W WYNIKU WSPÓŁDZIAŁANIA W ZESPOLE MEDYCZNYM

Abstrakt

Przedmiot badań: Problem obiektywnego przypisania negatywnego skutku dla życia i zdrowia pacjenta powstałego w wyniku współdziałania kilku pracowników medycznych.

Cel badawczy: Wskazanie możliwości i sposobu zastosowania konstrukcji tzw. negatywnych przesłanek przypisania skutku na gruncie spraw medycznych, w szczególności sformułowanie sugestii co do chronologii procesu karnoprawnego wartościowania z ich wykorzystaniem w przypadku wielości potencjalnych sprawców.

Metoda badawcza: Jako dominującą metodę badawczą obrano metodę formalno-dogmatyczną (analiza stanu prawnego, literatury, poglądów doktryny) z elementami metod: empirycznej (analiza orzecznictwa sądowego) oraz historycznej (analiza ewolucji problemu w czasie).

Wyniki: Zastosowanie tzw. negatywnych przesłanek przypisania skutku na gruncie spraw medycznych odpowiada na potrzebę racjonalizacji zakresu odpowiedzialności za sprawstwo czynu znamiennego skutkiem popełnionego w konstelacji co najmniej kilkuosobowej. Umożliwia jej miarkowanie już na etapie badania karalności czynu, nie zaś na płaszczyźnie karygodności czynu lub zawinienia. Niemniej koncepcja tzw. negatywnych przesłanek obiektywnego przypisania wymaga dalszych badań, prowadzących do ich skonkretyzowania pozwalającego na ich ewentualne normatywne odzwierciedlenie, które w konsekwencji mogłoby się przyczynić do ujednolicenia ocen prawnych w omawianym obszarze.

Słowa kluczowe: obiektywne przypisanie skutku, negatywne przesłanki przypisania, odpowiedzialność karna pracowników medycznych, zespół medyczny, kolizja odpowiedzialności, uszczerbek na zdrowiu, śmierć pacjenta.

* Dr, Uniwersytet Łódzki, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Prawa Karnego; e-mail: aleksandra.dabek@wpia.uni.lodz.pl; Uniwersytet Medyczny w Łodzi, Wydział Nauk o Zdrowiu, Zakład Ubezpieczeń Medycznych i Finansowania Ochrony Zdrowia; e-mail: aleksandra.dabek@umed.lodz.pl

1. Wstęp

Głównym argumentem przemawiającym za zbadaniem specyfiki odpowiedzialności karnej pracowników medycznych współdziałających w procesie leczenia jest przede wszystkim złożoność problemu wynikająca z wielości możliwych do wystąpienia na zakreślonym gruncie – a jednocześnie typowych dla tych okoliczności – układów sytuacyjnych, indukowanej za sprawą współczesnego skomplikowania czynności medycznych. Niejednokrotnie bowiem wykonywane są one w konstelacjach co najmniej dwuosobowych, jednocześnie lub sekwencyjnie, wieloetapowo, w systemie pracy zmianowej, w rozbudowanych strukturach organizacyjnych, jakimi są podmioty lecznicze, w tym w formie kierowania zespołami oraz wydawania zleceń lekarskich lub przy użyciu zaawansowanych technologii i aparatury medycznej, których obsługa wymaga włączenia do zespołu medycznego dodatkowych profesjonalistów. Owa złożoność potencjalnych stanów faktycznych siłą rzeczy przedkłada się na złożoność karnoprawnej oceny zachowań osób uczestniczących w akcie przestępnym, jako że utrudnia identyfikację podmiotów odpowiedzialnych lub choćby kandydatów na sprawców, ustalenie rozkładu i granic ich odpowiedzialności, zdekodowanie całokształtu reguł ostrożności obowiązujących poszczególnych uczestników wartościowanego zdarzenia, a ostatecznie obiektywne przypisanie sprawstwa współdziałanego, znamiennego skutkiem, czynu zabronionego. Wszak w konstelacjach interpersonalnych, w jakich zwyczajowo udziela się współcześnie świadczeń zdrowotnych, zwłaszcza tych występujących w sekwencyjnym wariacie temporalnym, poza aktualizacją przesłanek przestępnego współdziałania w rozumieniu art. 18 K.k., może dochodzić do różnego rodzaju zbiegów i kolizji odpowiedzialności za negatywnie wartościowany rezultat wadliwie wykonanej procedury medycznej – co nie pozostaje bez wpływu na możliwości w zakresie jego obiektywnej przypisywalności – determinujących rozważenie użyteczności tzw. negatywnych przesłanek przypisania skutku dla rozstrzygania o tym, na czyje konto należy zarachować finalną zmianę z świecie zewnętrznym.

2. O tzw. negatywnych przesłankach obiektywnego przypisania z perspektywy prac zespołu medycznego

Poszukiwanie normatywnych podstaw do przypisania czynów zabronionych mogących urzeczywistnić się w toku zespołowego udzielania świadczeń zdrowotnych rozpocząć wypada od zakreślenia, jakie przestępne skutki uznaje się

w niniejszej pracy za typowo występujące w sprawach medycznych i jako takie włącza się w krąg zainteresowania. Otóż przedmiotem badań przeprowadzonych na potrzeby jej przygotowania uczyniono realizację przez pracowników medycznych znamion przestępstw materialnych skierowanych przeciwko życiu i zdrowiu stypizowanych w rozdziale XIX K.k., popełnionych nieumyślnie, tj. nieumyślne spowodowanie śmierci (art. 155 K.k.), nieumyślne spowodowanie ciężkiego, średniego albo lekkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 156 § 2 K.k. i art. 157 § 3 K.k.) oraz nieumyślne narażenie na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 160 § 3 K.k.). Do przypisania tychże skutków odnoszą się dalsze rozważania, choć warto zaznaczyć, że w ramach analizy podjętej w niniejszej pracy pomija się omówienie znamion przywołanych czynów zabronionych, w tym bowiem zakresie można odesłać do literatury¹.

¹ Zob. w literaturze prawniczej: **M. Budyn-Kulik**, *Nieumyślne spowodowanie śmierci*, w: **J. Warylewski** (red.), *SPK. Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, t. 10, Warszawa 2012, s. 144–159; **B. Michalski**, *Uszkodzenie ciała i rozstrój zdrowia*, w: **J. Warylewski** (red.), *SPK...*, s. 203–265; **idem**, *Narażenie życia i zdrowia na niebezpieczeństwo*, w: **J. Warylewski** (red.), *SPK...*, s. 265–327; Zob. też: **P. Kardas**, *Normatywny sposób określenia znamienia skutku przy niektórych przestępstwach przeciwko życiu i zdrowiu a zagadnienia wydawania opinii przez biegłych lekarzy*, *AMSiK* 2001/51, s. 197–216; **M. Trybus**, *Kilka uwag o wybranych skutkach w grupie przestępstw przeciwko zdrowiu*, *WPP* 2012/3, s. 44–57; **T. Sroka**, *Odpowiedzialność karna za niewłaściwe leczenie. Problematyka obiektywnego przypisania skutku*, Warszawa 2013, s. 94–148; **S. Łagodziński**, *Przestępstwo nieumyślnego spowodowania śmierci człowieka (art. 155 K.k.). Rozważania teoretyczne i praktyka ścigania*, *Prok. i Pr.* 2014/7–8, s. 57–78; Zob. też w literaturze medycznej: **M. Polakowski**, **J. Berent**, **K. Śliwka**, *Opiniowanie o „naruszeniu czynności narządu ciała” lub „rozstroju zdrowia” wobec rezygnacji w nowym kodeksie karnym z pojęcia „uszkodzenia ciała”*, *AMSiK* 1999/49, s. 191–194; **G. Teresiński**, **R. Mądro**, *Lekarskie aspekty narażenia na niebezpieczeństwo utraty zdrowia lub życia. I. Problem skutku potencjalnego w opiniowaniu sądowo-lekarskim*, *AMSiK* 2001/51, s. 45–58; **idem**, *Lekarskie aspekty narażenia na niebezpieczeństwo utraty zdrowia lub życia. II. Możliwości, warunki i granice lekarskiej oceny narażenia na niebezpieczeństwo życia lub zdrowia ludzkiego oraz kryteria medycznej kwantyfikacji stopnia narażenia*, *AMSiK* 2001/51, s. 105–118; **idem**, *Lekarskie aspekty narażenia na niebezpieczeństwo utraty zdrowia lub życia. III. Przykłady opinii*, *AMSiK* 2001/51, s. 347–353; **J. Berent**, **A.P. Jurczyk**, **S. Szram**, *Analiza wybranych zmian w projekcie kodeksu karnego*, *AMSiK* 2002/52, s. 187–194; **T. Jurek**, **K. Maksymowicz**, *Opiniowanie sądowo-lekarskie a ustalanie „narażenia na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia lub ciężki uszczerbek na zdrowiu”*, *AMSiK* 2005/55, s. 66–73; **C. Chowaniec**, **M. Chowaniec**, **A. Nowak**, *Nieprawidłowości w opiniowaniu sądowo-lekarskim dotyczącym kwalifikacji obrażeń ciała i rozstroju zdrowia przez biegłych lekarzy nie będących medykami sądowymi*, *AMSiK* 2005/55, s. 257–260; **T. Jurek**, **B. Świątek**, *Rozstrój zdrowia – próba interpretacji pojęcia. Część I – ocena poprawności językowej, zakres znaczeniowy, przegląd*

Zagadnienie sprawstwa przestępstwa skutkowego od lat słusznie łączone jest z koniecznością obiektywnego jego przypisania. Rozważania temu poświęcone warto zatem rozpocząć od zauważenia, że nauka o obiektywnym przypisaniu skutku z powodzeniem przyjęła się w polskiej doktrynie² oraz orzecznictwie

orzecznictwa Sądów, AMSiK 2006/56, s. 209–215; **idem**, *Roztrój zdrowia – próba interpretacji pojęcia. Część II – problemy opiniodawcze*, AMSiK 2006/56, s. 216–222; **C. Chowaniec i in.**, *Trwale, istotne zezpeczenie – uwagi o możliwości weryfikacji kryteriów w opiniowaniu sądowo-lekarskim w sprawach karnych i cywilno-odszkodowawczych*, AMSiK 2007/57, s. 111–114; **T. Konopka, E. Skupień**, *Możliwości opiniowania lekarskiego w sprawach o „narażenie na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu”*, AMSiK 2008/58, s. 43–48.

- ² Zob. w szczególności: **T. Kaczmarek** (red.), *Teoretyczne problemy odpowiedzialności karnej w polskim oraz niemieckim prawie karnym. Materiały Polsko-Niemieckiego Sympozjum Prawa Karnego*, Wrocław 1990; **idem**, *Wybrane aspekty ontologicznych i normatywnych podstaw przypisania skutku*, KPPubl. 2004/4, s. 7 i n.; **idem**, *Spory wokół przyczynowości zaniechania i przypisywania jego skutku*, w: **L. Pohl** (red.), *Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji jubileuszu 70. urodzin profesora Andrzeja J. Szwarca*, Poznań 2009, s. 195 i n.; **R. Dębski**, *Pozaustawowe znamiona przestępstwa. O ustawowym charakterze norm prawa karnego i znamionach typu czynu zabronionego nie określonych w ustawie*, Łódź 1995, s. 162 i n.; **idem**, *Czy zamieszczać w nowelizowanym kodeksie karnym przepisy o obiektywnym przypisaniu?*, w: **T. Grzegorzczak, J. Izydorczyk, R. Olszewski** (red.), *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 roku. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji Jego 90. urodzin*, Warszawa 2014, s. 383 i n.; **idem**, *Jeszcze o propozycji zakotwiczenia w kodeksie karnym kryterium obiektywnego przypisania skutku*, NKPK 2017/43, s. 63 i n.; **J. Giezek**, *Naruszenie obowiązku ostrożności jako przesłanka urzeczywistnienia znamion przestępstwa nieumyślnego*, PiP 1992/1, s. 65 i n.; **idem**, *Zgodne z prawem zachowanie alternatywne jako kryterium przypisania skutku*, KPPubl. 2004/4, s. 49 i n.; **J. Giezek, D. Gruszecka**, *Prawnokarne (obiektywne) przypisanie narażenia dobra prawnego na niebezpieczeństwo*, w: **J. Majewski** (red.), *Kryminalizacja narażenia dobra prawnego na niebezpieczeństwo*, Warszawa 2015, s. 47 i n.; **idem**, *Teorie związku przyczynowego oraz koncepcje obiektywnego przypisania*, w: **R. Dębski** (red.), *SPK. Nauka o przestępstwie. Zasady odpowiedzialności*, t. 3, Warszawa 2017, s. 444 i n.; **M. Bielski**, *Naruszenie reguł ostrożności czy nadmierna ryzykowność zachowania jako właściwe kryterium prawnokarnego przypisania skutku*, CzPKiNP 2004/1, s. 34 i n.; **idem**, *Obiektywne przypisanie skutku przestępnego w przypadku kolizji odpowiedzialności za skutek*, PiP 2005/10, s. 75 i n.; **idem**, *Kryteria obiektywnego przypisania skutku na tle współczesnej polskiej dogmatyki prawa karnego*, w: **P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel** (red.), *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, t. 2, Warszawa 2012, s. 503 i n.; **J. Majewski**, *Prawnokarne przypisywanie skutku przy zaniechaniu. Zagadnienia węzłowe*, Kraków 1997; **idem**, *O pożytkach i szkodach dotychczasowych dociekań nad problematyką źródeł obowiązku gwaranta*, KPPubl. 2004/4, s. 113 i n.; **S. Zabłocki**, *Zagadnienie przypisywalności skutku w najnowszym orzecznictwie Sądu Najwyższego*, KPPubl. 2004/4, s. 33 i n.; **A. Barczak-Oplustil**, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego – Izba Karna z 15 lutego 2012 r. (II KK. 193/11)*, CzPKiNP 2012/4, s. 149 i n.; **M. Malecki**, *Z problematyki obiektywnego*

sądowym³, stając się jednocześnie niejako klasycznym elementem karnoprawnego wartościowania, choć model obiektywnego przypisania nie znalazł jak dotąd swego pełnego normatywnego odzwierciedlenia⁴.

przypisania skutku (przypadek *plonącego anioła*), CzPKiNP 2013/2, s. 43 i n.; **S. Tarapata**, *Głos w sprawie „niebezprawnego naruszenia reguł postępowania z dobrem prawnym”*. O przypadku tzw. „*plonącego anioła*”, CzPKiNP 2013/2, s. 25 i n.; **idem**, *Rozważania na temat aktualnych propozycji ujęcia kryteriów obiektywnego przypisania skutku w ustawie karnej*, w: **I. Sepiolo-Jankowska** (red.), *Reforma prawa karnego*, Warszawa 2014, s. 45 i n.; **idem**, *Przypisanie sprawstwa skutku w sensie dynamicznym w polskim prawie karnym*, Kraków 2019; **W. Wróbel**, *Kilka uwag o współsprawstwie przestępstw materialnych w perspektywie kryteriów obiektywnego przypisania skutku*, w: **P. Hofmański, P. Kardas, P. Wiliński** (red.), *Fiat iustitia pereat mundus. Księga jubileuszowa poświęcona sędziemu Sądu Najwyższego Stanisławowi Zabłockiemu z okazji 40-lecia pracy zawodowej*, Warszawa 2014, s. 641 i n.; **J. Giezek, P. Kardas** (red.), *Obiektywne oraz subiektywne przypisanie odpowiedzialności karnej*, Warszawa 2016. Zob. też: **A. Zoll**, *Odpowiedzialność karna lekarza za niepowodzenie w leczeniu*, Warszawa 1988; **T. Sroka**, *Odpowiedzialność...*; **M. Lipski**, *Kolizja odpowiedzialności za przestępny skutek w przypadku współdziałania wielu osób w procesie leczenia*, CzPKiNP 2016/2, s. 107–128; **K. Piech**, *Włączenie się do cudzego zakresu odpowiedzialności jako negatywna przesłanka obiektywnego przypisania skutku za błąd w sztuce lekarskiej na tle orzecznictwa polskich sądów karnych*, ZNTD UJ 2018/21, s. 97 i n.; **J. Hanc**, *Koncepcja obiektywnego przypisania skutku i jej konsekwencje w prawie medycznym*, w: **T. Dukiet-Nagórska, A. Liszewska** (red.), *SPM. Odpowiedzialność prawna w związku z czynnościami medycznymi*, t. 3, Warszawa 2021, s. 506 i n.

³ Zob. w szczególności: wyr. SN z dnia 8 marca 2000 r., III KKN 231/98, LEX Nr 40428; wyr. SN z dnia 1 grudnia 2000 r., IV KKN 509/98, OSNKW 2001, Nr 5–6, poz. 45; post. SN z dnia 20 maja 2009 r., II KK 306/09, LEX Nr 843160; post. SN z dnia 15 lutego 2012 r., II KK 193/11, OSNKW 2012, Nr 9, poz. 89; post. SN z dnia 9 maja 2013 r., V KK 342/12, LEX Nr 1388235; wyr. SN z dnia 4 lipca 2013 r., III KK 33/13, LEX Nr 1391441; wyr. SN z dnia 11 grudnia 2013 r., V KK 133/13, LEX Nr 1415515; wyr. SN z dnia 19 maja 2015 r., V KK 85/15, LEX Nr 1746427; Zob. w zakresie przeglądu orzecznictwa: **P. Góralski**, *Związek przyczynowy w prawie karnym na tle orzecznictwa sądowego*, Prok. i Pr. 2009/6, s. 26–45; **D. Czerwińska**, *Nauka o obiektywnym przypisaniu skutku w orzecznictwie Sądu Najwyższego i Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu*, Prok. i Pr. 2016/2, s. 155–177; Zob. też: **D. Tokarczyk**, *Koncepcja obiektywnego przypisania skutku (uwagi na marginesie postanowienia Sądu Najwyższego)*, PiP 2015/4, s. 65–77.

⁴ Zob. szerzej w zakresie prób ujęcia przesłanek obiektywnego przypisania w polskiej ustawie karnej: **A. Zoll**, *Prace nad nowelizacją przepisów części ogólnej kodeksu karnego*, PiP 2012/11, s. 9 i n.; **R. Dębski**, *Czy zamieszczać...*, s. 383 i n.; **idem**, *Jeszcze o propozycji...*, s. 63 i n.; **J. Giezek, T. Kaczmarek**, *Przeciwko ustawowej regulacji kryteriów obiektywnego przypisania skutku*, PiP 2013/5, s. 79 i n.; **D. Tokarczyk**, *Spory wokół obiektywnego przypisania w świetle propozycji nowelizacji kodeksu karnego*, PiP 2013/10, s. 102 i n.; **S. Tarapata**, *Rozważania...*, s. 45 i n.; **J. Lachowski**, *Ocena projektowanych zmian art. 9 K.k.*, PiP 2014/1, s. 84 i n.; **M. Malecki**, *Ustawowa regulacja kryteriów przypisania skutku (analiza wybranych uwag krytycznych)*, PiP 2015/8, s. 91 i n.; **idem**, *Nieumyślność (artykuł polemiczny)*,

Asumptem do wykształcenia się nauki o obiektywnym przypisaniu stała się konieczność wyjścia poza płaszczyznę przyczynowości wobec jej niewystarczalności (zwłaszcza w przypadku zaniechania⁵) w poszukiwaniu normatywnych przesłanek, mogących uadekwatnić proces karnoprawnego wartościowania poprzez racjonalizację i korekturę zakresu odpowiedzialności, a wręcz stworzyć – jak w przypadku zaniechania właśnie, lecz także współdziałania przestępnego – podstawy odpowiedzialności karnej za opisaną jako karygodna zmianę w świecie zewnętrznym. Dla jej bowiem zarachowania na konto potencjalnego sprawcy zasadnicze znaczenie zdaje się mieć, jak trafnie zauważa P. Kardas: „nie tyle pytanie o kauzalne relacje między zachowaniem a ustawowo stypizowanym skutkiem, ile problem przesądzenia, pod jakimi warunkami sprawcy określonego zachowania [...] możliwe jest przypisanie społecznie szkodliwego skutku jako «jego dzieła»”⁶. Jest to szczególnie widoczne w tych przypadkach, w których znamiona typu czynu zabronionego konstruowane są przy posłużeniu się czasownikiem „powodować” bądź innymi dedykowanymi wyrażaniu przyczynowości, bez jednoczesnego doprecyzowania, co można uznać za relevantną drogę (sposób) wywołania ustawowo stypizowanego skutku.

Warto podkreślić, że w kontekście spraw medycznych dochodzi do swoistej kumulacji czynników z natury rzeczy rozmywających granice odpowiedzialności lub utrudniających ich wyznaczenie: biorąc pod uwagę brzmienie art. 155–157 K.k. oraz 160 K.k. (aspekt przypisania „spowodowania” skutku), w tym możliwość realizacji znamion wskazanych czynów w formie zaniechania (aspekt normatywnego uzasadnienia dla przypisania zaniechania znamiennego skutkiem), lecz także nie tracąc z pola widzenia faktu, że głównym punktem

PiP 2016/9, s. 98 i n. Por. Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 5 listopada 2013 r., opublikowany na oficjalnej stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (archiwalnej), <https://arch-bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/komisje-kodyfikacyjne/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karne-go-2009-2013/>; stan na 2.08.2021 r.

⁵ Zob. szerzej w zakresie sporów co do przyczynowości zaniechania: **W. Wolter**, w: **idem** (red.), *Związek przyczynowy w prawie karnym*, Warszawa 1953, s. 80 i n.; **idem**, *O tzw. przyczynowości zaniechania*, PiP 1954/10–11, s. 520 i n.; **idem**, *Błędne koło problematyki przyczynowości w teorii i praktyce prawa karnego*, PiP 1964/3, s. 230 i n.; **W. Patryas**, *Przyczynki do zagadnienia przyczynowości zaniechania*, RPEiS 1992/3, s. 21 i n.; **M. Cieślak**, *Polskie prawo karne. Zarys systemowego ujęcia*, Warszawa 1994, s. 164; **J. Majewski**, *Prawnokarne...*, s. 48 i n.; **T. Kaczmarek**, *Spory...*, s. 197; **A. Jezusek**, *Przyczynowość zaniechania oraz rola powiązań kauzalnych w obiektywnym przypisaniu skutku*, CzPKiNP 2015/4, s. 85 i n.; **J. Giezek**, *Teorie...*, s. 469 i n.

⁶ **P. Kardas**, *W poszukiwaniu...*, s. 173.

osadzenia odpowiedzialności w przypadku współsprawców tylko w części realizujących znamiona czynu, a tym bardziej w odniesieniu do sprawcy kierowniczego i polecającego – jest rodzaj fikcji prawnej zastosowanej w art. 18 K.k., przesądzającej o odpowiedzialności współdziałających za całość wspólnego dzieła, nie zaś tylko za własnoręcznie zrealizowany jego fragment (aspekt wzajemnej przypisywalności)⁷. Co więcej, poza wskazanymi, mieszczącymi się w zakresie regulacji art. 18 K.k. formami zespołowego działania, godzi się wyróżnić przedsięwzięcia realizowane w takich konstelacjach osobowych i w takich okolicznościach, które mogą być kwalifikowane co najwyżej jako zbieg jednosprawstw albo w kategoriach kolizji odpowiedzialności za skutek. Aczkolwiek i te, a może przede wszystkim one, dopraszają się wyjaśnienia z perspektywy obiektywnej przypisywalności sprawstwa przestępstwa skutkowego – o tyle złożonej, że zakładającej włączenie się w przebieg zdarzenia kolejnych aktorów, których jednakowoż nie można określić współdziałającymi w rozumieniu art. 18 K.k. (aspekt przypisania w warunkach włączenia się do cudzego zakresu odpowiedzialności i kolizji odpowiedzialności za skutek).

Powyższe skłania do podążenia – przyjąwszy za punkt wyjścia sformułowane w doktrynie pozytywne przesłanki obiektywnego przypisania⁸ – w kierunku rozważenia tzw. negatywnych jego kryteriów⁹, określanych też mianem przesłanek „ograniczania przypisania drugiego stopnia”¹⁰, „oceny zbiegu (kumulacji)

⁷ Zob. szerzej: **P. Kardas**, *Sprawstwo kierownicze i polecające – wykonawcze czy niewykonawcze postaci sprawstwa?*, PS 2006, s. 75 i n.

⁸ Zob. szerzej: **J. Giezek**, *Teorie...*, s. 444 i n. Zob. też: **M. Bielski**, *O potrzebie teoretycznej, dogmatycznej i kryminalnopolitycznej refleksji nad negatywnymi przesłankami obiektywnego przypisania skutku przestępnego*, w: **J. Giezek, P. Kardas** (red.), *Obiektywne...*, s. 247 – jak trafnie problem komasuje autor: „W najdalej idącym uproszczeniu w świetle kryteriów pozytywnych obiektywnego przypisania skutku bada się, po pierwsze, z perspektywy *ex ante*, czy podjęte przez potencjalnego sprawcę bezprawne (stanowiące naruszenie normy sankcjonowanej) zachowanie godziło w wymagane w danych okolicznościach reguły postępowania z dobrem prawnym (reguły ostrożności), co w konsekwencji doprowadziło do społecznie nieakceptowanego wzrostu niebezpieczeństwa (ryzyka) wystąpienia skutku przestępnego, a po drugie, z perspektywy *ex post*, czy zaistniała relacja sprawcza (powiązanie normatywne) pomiędzy bezprawnym zachowaniem potencjalnego sprawcy a skutkiem przestępnym, tj. czy wygenerowane przez bezprawne zachowanie potencjalnego sprawcy niebezpieczeństwo wystąpienia konkretnego przebiegu przyczynowego faktycznie urzeczywistniło się w skutku przestępnym”.

⁹ Posługiwanie się wspomnianym określeniem zapoczątkował: **M. Bielski**, *Obiektywne...*, s. 80 i n.

¹⁰ **C. Roxin**, *Problematyka obiektywnego przypisania*, w: **T. Kaczmarek** (red.), *Teoretyczne...*, s. 15 i n.

niebezpiecznych zachowań”¹¹ lub „przypisania skutku w warunkach konkurencji wadliwych zachowań”¹².

W pierwotnym ujęciu koncepcja obiektywnego przypisania stworzona została poprzez odwołanie się do przedmiotowych elementów czynu zabronionego (tj. obiektywnych) i zasadniczo na potrzeby wyznaczenia ram jednosprawstwa przestępstw materialnych; a przy tym bazując – co współcześnie nie uległo zmianie – na ontologicznych i epistemicznych koncepcjach przyczynowości jako podstawie wszelkich racjonalizujących i uadekwatniających normatywnych modeli odpowiedzialności karnej¹³. Wyjściowe jednak ujęcie obiektywnej przypisywalności, nastawione na pozytywne wyliczenie koniecznych jej warunków, z natury samej jego konstrukcji okazało się wymagające uzupełnienia. Po pierwsze jako niestanowiące wystarczającej bariery dla przypisania odpowiedzialności karnej w układach sytuacyjnych znamienych innymi – nieobjętymi treścią i zakresem przesłanek obiektywnego przepisania – okolicznościami, przesądzającymi jednakowoż o braku jej aksjologicznego i społecznego uzasadnienia. Po drugie jako wymagające dopełnienia o perspektywę obejmującą swym spektrum specyfikę sprawstwa czynu popełnionego w konstelacji przynajmniej dwuosobowej, jednocześnie niespełniającego przesłanek współsprawstwa, sprawstwa kierowniczego albo sprawstwa polecającego. Odpowiedzią na tę potrzebę stały się – pełniące funkcję wtórnego weryfikatora poprawności podstaw przypisania – tzw. negatywne kryteria przypisania skutku, które znajdują zastosowanie, gdy klasyczne, pozytywne przesłanki obiektywnego przypisania zawodzą z uwagi na fakt, że urzeczywistnienie się penalizowanego skutku pozostaje w relewantnym związku z zachowaniami innych osób, tj. stanowi rezultat niejako skumulowania się oddziaływań kilku podmiotów, bez którego skutek w ogóle by nie powstał albo wystąpiłby w innej postaci (skali, natężeniu)¹⁴.

Wśród nich wymienić można – nie wdając się w specyficzną dla omawianej materii kazuistykę¹⁵ – dwie kategorie przypadków: po pierwsze, gdy ofiara

¹¹ R. Dębski, *O tzw. negatywnych przesłankach...*, s. 214.

¹² *Ibidem*.

¹³ P. Kardas, *W poszukiwaniu...*, s. 176 i n.

¹⁴ M. Bielski, *Obiektywne...*, s. 80 i n.; P. Kardas, *W poszukiwaniu...*, s. 180 i n.; J. Giezek, *Teorie...*, s. 509 i n.

¹⁵ We wskazanym kontekście nieuniknionym jest nadmienienie, że z punktu widzenia metodologicznego refleksja nad negatywnymi przesłankami przypisania skutku zasadniczo sprowadza się do próby stworzenia typologii kategorii układów sytuacyjnych, w których zachodzi potrzeba odwołania się do kryteriów uzupełniających i korygujących wyniki, do jakich wiedzie proces karnoprawnego wartościowania przez pryzmat pozytywnych przesłanek przypisania,

będąca dysponentem zagrożonego przez inną osobę dobra prawnego świadomie podejmuje zachowanie umożliwiające urzeczywistnienie się niebezpieczeństwa (tj. samonarażenie się pokrzywdzonego i przejście przez pokrzywdzonego ryzyka spowodowania skutku przestępnego przez potencjalnego sprawcę); po drugie zaś, gdy w okolicznościach stworzenia niebezpieczeństwa przez potencjalnego sprawcę inna niż pokrzywdzony osoba swym nieostrożnym zachowaniem umożliwia urzeczywistnienie się wytworzonego niebezpieczeństwa lub w inny sposób relewantnie przyczynia się do tego w warunkach swoistej kumulacji ryzyk generowanych przez oba wadliwe zachowania (tj. włączenie się do cudzego zakresu odpowiedzialności i kolizja odpowiedzialności za skutek)¹⁶. Przy czym – choć współdziałanie pacjenta z osobą udzielającą świadczeń zdrowotnych nie pozostaje bez znaczenia dla ostatecznego ich rezultatu – z punktu widzenia tematu niniejszej pracy w kręgu zainteresowania pozostaje jedynie ta ostatnia kategoria, dopraszająca się przynajmniej nakreślenia, zważywszy na owe składające się na nią, a wyżej wspomniane, dwa dające się wyróżnić komponenty, mogące mieć przełożenie na karnoprawną ocenę pracy zespołu medycznego.

Jak trafnie zauważa M. Bielski: „wypracowane w dogmatyce prawa karnego kryteria obiektywnego przypisania skutku nie powodują nadmiernych komplikacji w razie ich wykorzystywania do analizy możliwości przypisania odpowiedzialności karnej za przestępstwo materialne w układach sytuacyjnych, w których bezprawne zachowanie potencjalnego sprawcy stanowi wyłączne źródło niebezpieczeństwa wystąpienia przebiegu przyczynowego prowadzącego do skutku przestępnego”¹⁷. Takie układy sytuacyjne określa autor mianem „prostych układów sytuacyjnych” jako że „badanie przesłanek odpowiedzialności karnej za skutek przestępny ogranicza się w nich do konieczności jednoaspektowego zweryfikowania zachowania potencjalnego sprawcy pod kątem przyjmowanych kryteriów”¹⁸. Tym samym „proste układy sytuacyjne charakteryzują się tym, iż nie aktualizuje się w ich wypadku konieczność rozważenia, czy w przebiegu przyczynowym prowadzącym do skutku przestępnego

to jest – jak to ujmuje M. Bielski – „swoistego katalogu kazuistycznie ujętych, uzasadnianych względami kryminalnopolitycznymi wyjątków od przypisania odpowiedzialności karnej za skutek pomimo ustalenia, że spełnione są przesłanki pozytywne przypisania” – **M. Bielski**, *O potrzebie...*, s. 252.

¹⁶ **C. Roxin**, *Problematyka...*, s. 15 i n.; **M. Bielski**, *Obiektywne...*, s. 80 i n.; **R. Dębski**, *O tzw. negatywnych...*, s. 214 i n.; **P. Kardas**, *W poszukiwaniu...*, s. 182 i n.; **J. Giezek**, *Teorie...*, s. 509 i n.

¹⁷ **M. Bielski**, *O potrzebie...*, s. 245.

¹⁸ *Ibidem*, s. 245–246.

ureczywistniło się również niebezpieczeństwo wynikające z zachowania innych osób niż potencjalny sprawca”; i stąd naturalnym jest, że w odniesieniu do nich proces wartościowania przeprowadza się „niejako w oderwaniu od tego, czy do danego skutku doszło ze względu na istnienie innych źródeł niebezpieczeństwa relewantnych w danym przypadku dla spowodowania skutku przestępnego, w szczególności czy dla wystąpienia skutku istotne było zachowanie (działanie lub zaniechanie) osób trzecich”; toteż w ich perspektywie wystarczające jest odwołanie się do kryteriów określanych w doktrynie prawa karnego jako pozytywne przesłanki przypisania skutku¹⁹. W konsekwencji wypada dojść do wniosku, że samodzielnie zastosowane pozytywne przesłanki przypisania nie stanowią kryterium interpretacyjnego mogącego dać adekwatny wynik karnoprawnego wartościowania; nie są bowiem „użytecznym narzędziem do weryfikacji, czy, a jeśli tak, to jakie znaczenie dla odpowiedzialności potencjalnego sprawcy miał fakt, iż spowodowanie skutku przestępnego było jednocześnie uzależnione od wystąpienia innego źródła niebezpieczeństwa, wynikającego z zachowania osób trzecich”²⁰.

W tym sensie pozytywne przesłanki obiektywnej przypisywalności należy uczynić punktem wyjścia dla karnoprawnej oceny złożonych układów sytuacyjnych, lecz na nich nie poprzestawać. Jak słusznie wyjaśnia M. Bielski, dla takich układów charakterystyczne jest wszak to, że „niebezpieczeństwo wystąpienia przebiegu przyczynowego, które ureczywistniło się w skutku przestępnym, jest wypadkową zachowań większej liczby osób, przy czym podjęcie przez każdą z tych osób zachowania zgodnego z wymaganym standardem postępowania pozwoliłoby uniknąć wystąpienia negatywnie wartościowanych następstw” albo prowadziłoby do wystąpienia innego rodzajowo, bliżej idącego, skutku; a zatem „bez wystąpienia w danym kontekście obiektywnie nieprawidłowych zachowań osób trzecich samo bezprawne zachowanie potencjalnego sprawcy nie generowałoby takiego potencjału niebezpieczeństwa, którego wystąpienie mogłoby doprowadzić do ureczywistnienia się skutku przestępnego, a do spowodowania tego skutku konieczne było niebezpieczeństwo wygenerowane przez zachowania innych osób”²¹.

Podjęmowane przez doktrynę prawa karnego próby rozstrzygnięcia problemu wspomnianej kumulacji zachowań nieostrożnych, odpowiadającego kryminalnopolitycznym intuicjom – w szczególności uwzględniającego założenie

¹⁹ *Ibidem*, s. 246.

²⁰ *Ibidem*, s. 246–247.

²¹ *Ibidem*, s. 249.

odpowiedzialności za własne czyny²² – a jednocześnie znajdującego normatywne osadzenie, doprowadziły do wyodrębnienia przede wszystkim dwóch modeli karnoprawnego wartościowania interpersonalnych zachowań, wiodących do negatywnego następstwa dla dóbr, których dysponentami pozostają inne niż sami potencjalni sprawcy osoby²³.

Pierwszy z nich określany jest jako „włączenie się do cudzego zakresu odpowiedzialności” i wiązany jest z sytuacjami, gdy do urzeczywistnienia się penalizowanego skutku dochodzi ze względu na obiektywnie nieprawidłowe zachowanie się osoby trzeciej, do której zakresu obowiązków należy uchylenie niebezpieczeństwa dla dobra prawnego, przy czym niebezpieczeństwo to wynika z uprzedniego bezprawnego zachowania innego podmiotu, zobowiązanego do dbałości o dobra ulegające na tej drodze atakowi²⁴. W uproszczeniu rzecz ujmując: chodzi o przypadki, w ramach których „dochodzi do przejęcia odpowiedzialności za skutek przestępny przez osobę zachowującą się niezgodnie z regułami postępowania z dobrem prawnym, na której ciąży prawny, szczególnie obowiązek zapobieżenia skutkowi”²⁵. W zarysowanym kontekście postuluje się wyłączenie odpowiedzialności w odniesieniu do osoby inicjującej łańcuch zdarzeń w przypadku ustalenia, że wprowadzie bezprawne zachowanie owej występującej wcześniej osoby wyindukowało niebezpieczeństwo spowodowania określonego przebiegu przyczynowego, niemniej do negatywnie wartościowanych następstw nie doszłoby lub przybrałyby one rodzajowo inną postać w razie podjęcia przez osobę występującą później zachowania zgodnego z wymaganymi w danych okolicznościach standardami postępowania²⁶. Zastrzega się jednak niekiedy, że dopuszczalna jest również odwrócona kolejność, tj. układ, w którym to kandydat na sprawcę w niewłaściwy sposób reaguje na zagrożenie stworzone przez osobę trzecią²⁷. Do omawianej kategorii spraw zalicza się przypadki pracy w różnego rodzaju zespołach oraz nieostrożne zachowania osób, w których zakresie obowiązków – w tym wynikających z wykonywanego zawodu – leży odwracanie lub minimalizowanie niebezpieczeństwa dla dobra

²² Zob. szerzej: **P. Konieczniak**, *Czyn jako podstawa odpowiedzialności w prawie karnym*, Kraków 2002, *passim*.

²³ **C. Roxin**, *Problematyka...*, s. 15 i n.; **M. Bielski**, *Obiektywne...*, s. 80 i n.; **R. Dębski**, *O tzw. negatywnych...*, s. 214 i n.; **P. Kardas**, *W poszukiwaniu...*, s. 182 i n.; **J. Giezek**, *Teorie...*, s. 509 i n.

²⁴ **J. Giezek**, *Teorie...*, s. 519 i n.

²⁵ **T. Sroka**, *Odpowiedzialność...*, s. 534–535.

²⁶ **C. Roxin**, *Problematyka...*, s. 17–18; **M. Bielski**, *O potrzebie...*, s. 255 i n.; **T. Sroka**, *Odpowiedzialność...*, s. 535.

²⁷ **R. Dębski**, *O tzw. negatywnych...*, s. 218.

prawnego²⁸. Wśród nich można wymienić w szczególności członków zespołów medycznych. J. Giezek wskazuje nawet, że „najliczniejsze przykłady ryzykownych zachowań osób trzecich, powodujących włączenie skutku do zakresu ich odpowiedzialności pojawiają się w medycynie i wiążą się z przypadkami nieprawidłowej ingerencji lekarza w sytuacji, gdy konieczne stało się niesienie pomocy pokrzywdzonemu, który narażony został na niebezpieczeństwo przez potencjalnego sprawcę”²⁹.

W odniesieniu zaś do drugiego modelu wyznaczania granic odpowiedzialności w konstelacjach co najmniej dwuosobowych, określanego jako „kolizja odpowiedzialności za skutek”, autor tejże koncepcji podnosi, że tytułowa kolizja – determinująca konieczność rozważenia wartości poszczególnych ryzykownych zachowań kilku osób – zachodzi, gdy „dla wytworzenia się masy krytycznej potrzebnej do urzeczywistnienia się skutku konieczne jest skumulowanie się ryzyka wpływającego z bezprawnego zachowania co najmniej dwóch osób”³⁰. Jak w dalszej części wywodu objaśnia M. Bielski, do wskazanej kategorii należy zaliczać takiego rodzaju przypadki, gdy do zaistnienia skutku przestępnego konieczne jest niejako skumulowanie się bezprawności, „równoczesne urzeczywistnienie się niebezpieczeństwa” mającego źródło w zachowaniu co najmniej dwóch osób, z których każde pozostaje normatywnie powiązane ze skutkiem, niemniej brak jest podstaw, by wartościować je w kategoriach współdziałania przestępnego w rozumieniu art. 18 K.k. z uwagi na fakt, że inkryminowani działają od siebie niezależnie³¹. Jak można sądzić, owo specyficzne powiązanie przestępnych zachowań autorstwa kilku samodzielnie występujących podmiotów – owa zachodząca w pewnej koincydencji czasowej kumulacja kilku wygenerowanych łańcuchów niebezpieczeństwa – stanowi podstawę rozróżnienia opisywanego przez M. Bielskiego splotu okoliczności faktycznych od tych układów sytuacyjnych, które legły u podstaw wypracowania negatywnej przesłanki obiektywnego przypisania określonej w doktrynie jako „włączenie się do cudzego zakresu odpowiedzialności”, w założeniu prowadzącej niejako do przejścia odpowiedzialności za skutek przez jedną tylko

²⁸ C. Roxin, *Problematyka...*, s. 15 i n.; A. Zoll, *Odpowiedzialność karna lekarza...*, s. 50 i 84–86 – trudność w ocenie i jednoznacznej kwalifikacji przywołanych układów sytuacyjnych do omawianej kategorii wynika z faktu, że rozważania autorów nie mają wyczerpującego charakteru – zob. *ibidem*.

²⁹ J. Giezek, *Teorie...*, s. 519.

³⁰ M. Bielski, *Obiektywne...*, s. 82.

³¹ *Ibidem*, s. 81–82.

osobę spośród sekwencyjnie biorących udział w zdarzeniu³². Aby przesądzić o użyteczności koncepcji M. Bielskiego dla rozstrzygania i wyznaczania zakresu odpowiedzialności w zespole medycznym (tzw. „kolizji odpowiedzialności za skutek”), jak również ocenić możliwości zastosowania wcześniej omówionej teorii autorstwa C. Roxina (tzw. „włączenia się do cudzego zakresu odpowiedzialności”) na gruncie spraw medycznych, względnie korelacji pomiędzy tymi kryteriami interpretacyjnymi, zaliczanymi do negatywnych przesłanek obiektywnego przypisania, warto przyjrzeć im się bliżej z perspektywy potencjalnych wariantów sytuacyjnych, w których mogłyby zostać wykorzystane jako instrumenty racjonalizacji i korektury wyniku ewaluacji dokonanej przez pryzmat pozytywnych przesłanek przypisywalności sprawstwa czynu znamienego skutkiem przestępnym.

3. Normatywnie warunkowane mechanizmy przypisania skutku powstałego w warunkach zbiegu jednosprawstw albo kolizji odpowiedzialności za skutek

Pogłębienie analizy poświęconej tym spośród tzw. negatywnych przesłanek obiektywnego przypisania, które pozostają w logicznym związku z zachowaniami charakterystycznymi dla pracy zespołów medycznych warto rozpocząć od doprecyzowania, jak na gruncie niniejszej pracy rozumie się zjawisko zbiegu i kolizji przypisania skutku, jako że problematyka ta może być różnie ujmowana w literaturze³³. M. Bielski, który położył niekwestionowane zasługi w badaniach nad nią, wskazuje bowiem, że „kolizja odpowiedzialności za skutek to pojęcie opisujące wystąpienie złożonego układu sytuacyjnego, w którym aktualizuje się potrzeba rozstrzygnięcia, czy możliwe jest wykluczenie odpowiedzialności karnej za skutek potencjalnego sprawcy ze względu na wystąpienie negatywnych przesłanek obiektywnego przypisania skutku”; toteż w przyjmowanym przez autora rozumieniu określenie to „nie odnosi się do wyniku wartościowania bezprawnego zachowania potencjalnego sprawcy pod kątem rozstrzygnięcia zachodzącej kolizji z perspektywy negatywnych kryteriów przypisania”, gdyż

³² Sam autor zaznacza, że proponowana przez niego negatywna przesłanka obiektywnej przypisywalności ma stanowić uzupełnienie względem koncepcji włączenia się do cudzego zakresu odpowiedzialności – *ibidem*, s. 80 i n.

³³ Por. **M. Bielski**, *Obiektywne...*, s. 80 i n.; **idem**, *O potrzebie...*, s. 257 i n.; **T. Sroka**, *Odpowiedzialność...*, s. 534 i n.; **M. Małecki**, *Zbiegi i kolizje przypisania skutku*, w: **J. Giezek**, **P. Kardas** (red.), *Obiektywne...*, s. 317 i n.; **S. Tarapata**, *Przypisanie...*, s. 424 i n.

rozstrzygnięcie takie „może prowadzić w zależności od wyników wartościowania złożonego układu sytuacyjnego pod kątem negatywnych przesłanek przypisania bądź do konkurencji odpowiedzialności za skutek, bądź do kumulacji odpowiedzialności za skutek”³⁴. Jak kontynuuje autor, posługiwanie się natomiast takimi pojęciami, jak „zbieg podstaw przypisania”, „zbieg odpowiedzialności karnej za skutek” lub „zbieg przypisania skutku” może być mylące o tyle, że „zdaje się sugerować, iż odnosi się do wyniku wartościowania danego układu sytuacyjnego pod kątem stwierdzenia, że z uwagi na brak podstaw do powołania się przez któregośkolwiek z potencjalnych sprawców na negatywne przesłanki przypisania dojdzie do przypisania odpowiedzialności karnej za skutek każdemu ze sprawców, co do których zostanie ustalone, że w skutku urzeczywistniło się niebezpieczeństwo wynikające z ich bezprawnego zachowania”³⁵.

Natomiast M. Małecki wyjaśnia, że nie każda przynajmniej dwuosobowa konfiguracja zdarzenia prowadzi do kolizji przypisania tego samego skutku jego uczestnikom, jako że tylko wówczas „zbieg zachowań kilku osób na drodze prowadzącej do danego skutku ma charakter kolizji, gdy przypisanie skutku jednej osobie z uzasadnionych powodów koliduje z przypisaniem go jednocześnie innemu podmiotowi”³⁶. Zdaniem autora „zakresy odpowiedzialności kilku osób nie zawsze jednak ze sobą kolidują i ich odpowiedzialność karna za ten sam skutek przestępny może się zbiegać w taki sposób, że zbieg ten będzie musiał zostać odzwierciedlony w podstawie prawnokarnego przypisania poszczególnym osobom sprawstwa tego samego skutku (w kwalifikacji prawnej czynu)”³⁷.

W niniejszej pracy – nie tracąc z pola widzenia, że jedną z postulowanych w doktrynie przesłanek negatywnych obiektywnego przypisania określa się mianem „kolizji odpowiedzialności za skutek”³⁸ – na potrzeby dalszych rozważań, poświęconych koncepcji włączenia się do cudzego zakresu odpowiedzialności, przyjmuje się siatkę pojęciową stosowaną przez M. Małeckiego³⁹. Ponadto, przed przejściem do ich zaprezentowania uznaje się za godne zaznaczenia, iż na gruncie niniejszego studium wychodzi się z założenia, że polska ustawa karna nie wyklucza możliwości powiązania tego samego skutku z więcej niż

³⁴ M. Bielski, *O potrzebie...*, s. 257.

³⁵ *Ibidem*, s. 257–258.

³⁶ M. Małecki, *Zbiegi...*, s. 346.

³⁷ *Ibidem*, s. 346–347.

³⁸ M. Bielski, *Obiektywne...*, s. 80 i n.; *idem*, *O potrzebie...*, s. 241 i n.

³⁹ M. Małecki, *Zbiegi...*, s. 317 i n.

jednym czynem zabronionym⁴⁰. Jak trafnie podnosi bowiem S. Tarapata, ustawowe następstwo nie jest „elementem, który spaja poszczególne zachowania węzłem tożsamości”, toteż brak jest przeszkód, aby „połączyć węzłem sprawstwa dwa (lub więcej) odrębne czyny zabronione z tym samym skutkiem”⁴¹.

Przechodząc do szerszej analizy negatywnej przesłanki przypisywalności określanej mianem „włączenia się do cudzego zakresu odpowiedzialności”, warto rozpocząć od wskazania, iż kontynuacji badań zapoczątkowanych w tym zakresie przez C. Roxina, na gruncie polskiej doktryny prawa karnego podjął się przede wszystkim M. Małecki⁴². Autor, prezentując typologię kategorii tych układów sytuacyjnych, w których zachodzi potrzeba rozstrzygnięcia zakresu odpowiedzialności poszczególnych uczestników zdarzenia przestępnego, wyróżnia cztery warianty układów sytuacyjnych, które – jak można ocenić – korespondują ze specyfiką spraw medycznych⁴³.

W kategoriach „kolizji odpowiedzialności” – rozumianej jako sytuacja, w której zachowanie jednej osoby niejako „blokuje możliwość przypisania skutku” drugiej osobie – M. Małecki rozpatruje po pierwsze przypadek, gdy oba (wszystkie) następujące po sobie zachowania mają charakter działań⁴⁴. W ocenie autora działanie osoby występującej później wyłącza możliwość przypisania skutku osobie działającej uprzednio, choćby jej zachowanie można było uznać za rażąco nacechowane nieostrożnością; zaś tak rozumiana – zachodząca we wskazanym układzie – kolizja odpowiedzialności oznacza, że inkryminowanego działającego wcześniej można uznać za sprawcę co najwyżej tej zmiany w świecie zewnętrznym, która nastąpiła do momentu podjęcia działania przez sprawcę skutku finalnego (np. bezpośredniego niebezpieczeństwa dla życia i zdrowia lub innego bliżej idącego skutku niż ostatecznie urzeczywistniony)⁴⁵. W tym tonie wypowiada się także T. Sroka, charakteryzując omawiany wariant sytuacyjny z położeniem nacisku na fakt, że choć pierwsza osoba podejmuje działanie powodujące niebezpieczeństwo wystąpienia określonego skutku przestępnego, druga w kolejności osoba swym działaniem „zwiększa

⁴⁰ A. Spotowski, *Pomijalny (pozorny) zbieg przepisów ustawy i przestępstw*, Warszawa 1976, s. 26 i n.; P. Kardas, *Zbieg przepisów ustawy w prawie karnym. Analiza teoretyczna*, Warszawa 2011, s. 144 i n.; S. Tarapata, *Przypisanie...*, s. 362 i n.

⁴¹ S. Tarapata, *Przypisanie...*, s. 362–363.

⁴² Zob. w szczególności: C. Roxin, *Problematyka...*, s. 5 i n.; M. Małecki, *Z problematyki...*, s. 43 i n.; idem, *Zbiegi...*, s. 317 i n.

⁴³ M. Małecki, *Zbiegi...*, s. 332 i n. Tak też: T. Sroka, *Odpowiedzialność...*, s. 534 i n. Por. M. Bielski, *O potrzebie...*, s. 278 i n.

⁴⁴ M. Małecki, *Zbiegi...*, s. 332.

⁴⁵ *Ibidem*. Tak też: M. Lipski, *Kolizja...*, s. 112.

istniejące w tym zakresie niebezpieczeństwo lub powoduje nowe źródło niebezpieczeństwa wystąpienia tego samego skutku przestępnego, prowadzące finalnie do zaistnienia owego skutku”; i stąd w przedstawionej sytuacji ewentualną odpowiedzialność powinna co do zasady ponosić osoba druga, nawet jeżeli pierwotnie niebezpieczeństwo dla dobra prawnego było wynikiem wcześniejszej zaistniałego zachowania⁴⁶. Jak dodaje autor, osoba działająca jako pierwsza co do zasady nie ponosi odpowiedzialności za finalny skutek przestępny, gdyż stworzone przez nią niebezpieczeństwo nie ma możliwości zrealizować się następnie w postaci tegoż skutku, jako że skutek urzeczywistnia się ostatecznie jako manifestacja niebezpieczeństwa wywołanego przez osobę działającą później; co w konsekwencji oznacza, że w omawianym układzie nie ma nawet – zdaniem T. Sroki – „potrzeby odwoływać się do konstrukcji negatywnych przesłanek przypisania skutku” przy analizie odpowiedzialności osoby działającej wcześniej, „albowiem co do zasady nie jest możliwe wykazanie powiązania między naruszonymi przez nią regułami postępowania z dobrem prawnym a powstałym skutkiem”⁴⁷.

Po drugie M. Małecki wskazuje – jako komponent omawianej kategorii – taki układ sytuacyjny, w którym następujące po sobie zachowania mają zróżnicowany charakter, a mianowicie występujące wcześniej mają charakter zaniechania, zaś następujące po nim – działania⁴⁸. W tym kontekście zauważa on, że „działanie człowieka, w przeciwieństwie do zaniechania, jest naturalnie predestynowane do zmiany przebiegu zdarzenia”, można zatem przypuszczać, że „zbieg zaniechania z działaniem doprowadzi najczęściej do kolizji wykluczającej odpowiedzialność za skutek osoby dopuszczającej się pierwotnego zaniechania” na rzecz przypisania skutku wyłącznie osobie, która występowała jako druga; przy czym pierwsza „poniesie odpowiedzialność karną jedynie za to, co wydarzyło się w związku z jej zaniechaniem przed ingerencją w zdarzenie działającego później podmiotu”⁴⁹. W tym tonie utrzymana jest również wypowiedź T. Sroki, który podnosi, iż w omawianym wariacie sytuacyjnym – podobnie jak w poprzednim – należy uznać, że ewentualną odpowiedzialność za skutek powinna co do zasady ponieść osoba druga, która „działając w sposób sprzeczny z regułami postępowania z dobrem prawnym, stworzyła niebezpieczeństwo wystąpienia określonego skutku przestępnego lub też zwiększyła już istniejące w tym zakresie niebezpieczeństwo, które urzeczywistniło się

⁴⁶ T. Sroka, *Odpowiedzialność...*, s. 535–536.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 536.

⁴⁸ M. Małecki, *Zbiegi...*, s. 333.

⁴⁹ *Ibidem*.

następnie w określonym skutku”; toteż i w tej sytuacji osoba występująca wcześniej „co do zasady nie poniesie odpowiedzialności za skutek z uwagi na niespełnienie przesłanki związku pomiędzy naruszeniem przez nią reguł postępowania z dobrem prawnym a zaistniałym skutkiem, bez potrzeby odwoływania się do konstrukcji negatywnych przesłanek przypisania skutku”⁵⁰.

Jak można dodać tytułem komentarza do dwóch przywołanych wariantów sytuacyjnych, we wskazanych okolicznościach omawiana – a eksponowana przez M. Małeckiego – „kolizja odpowiedzialności” sprowadza się do konieczności wyekstrahowania z całości zdarzenia w sensie kauzalnym (przynajmniej) dwóch odrębnych normatywnych łańcuchów przyczynowych, wcześniejszego i późniejszego. Innymi słowy fakt wystąpienia owej kolizji powoduje niejako rozwarstwienie rozłożonego w czasie – począwszy od inicjującego go zachowania aż po finalny skutek – zdarzenia na tyle części, ilu bierze w nim udział karnoprawnie relewantnych kandydatów na sprawców, sekwencyjnie występujących jeden po drugim. Rozwarstwienie to zaś prowadzi w konsekwencji do tego, że potencjalni sprawcy, o ile spełniony jest komplet przesłanek odpowiedzialności karnej, ponoszą ją za różne skutki – bliżej albo dalej idące w zależności od etapu zdarzenia, na jakim włączyli się oni w jego bieg – nie zaś za jeden finalny skutek, za który odpowiedzialność może ponieść wyłącznie najpóźniej działający podmiot. Przykładowo, w konstelacji dwuosobowej, pierwsza osoba odpowiada z art. 160 K.k., druga zaś za skutek stypizowany w art. 156 K.k.

Natomiast jako nieprowadzący do kolizji „zbieg odpowiedzialności” M. Małecki rozpatruje przede wszystkim taki wariant sytuacyjny, w którym następują po sobie: działanie i zaniechanie⁵¹. Jak w odniesieniu do niego konstatuje autor „zaniechanie, z powodu swej fizycznej «niemocy», nie jest w stanie zmienić przebiegu zdarzenia, które toczy się własnym rytmem”, tj. począwszy od czynu osoby działającej jako pierwsza aż po finalny skutek; osoba zaś się go dopuszczająca nie włącza się w przebieg przyczynowy, nawet jeśli sama zachowuje się nieostrożnie⁵². Tym samym każdy z podmiotów biorących udział w zdarzeniu odpowiada za sprawstwo swojego własnego czynu, tj. jedno-sprawstwo w rozumieniu art. 18 § 1 zd. 1 K.k., przekroczywszy swoim czynem wiążącą go w danych okolicznościach normę postępowania⁵³. Nieodwrócenie niebezpieczeństwa przez gwaranta nienastąpienia skutku nie wyłącza odpowiedzialności (ani nie koliduje z nią) za ten sam skutek w odniesieniu do osoby,

⁵⁰ T. Sroka, *Odpowiedzialność...*, s. 537.

⁵¹ M. Małecki, *Zbiegi...*, s. 334.

⁵² *Ibidem*, s. 334–335.

⁵³ *Ibidem*, s. 335.

której działanie stanowiło pierwotne źródło niebezpieczeństwa dla dobra prawnego, jako że – jak zauważa M. Małecki – normujący tę kwestię art. 2 K.k. „przecież niczego nie wyłącza, a jedynie uzasadnia pociągnięcie do odpowiedzialności karnej jeszcze innej osoby, tzn. gwaranta, na którym ciążył obowiązek uchylenia niebezpieczeństwa dla dobra prawnego, a którego reakcja na istniejące zagrożenie, bez względu na źródło zagrożenia, okazała się nieadekwatna”⁵⁴. Tym samym – zdaniem autora – „pomiędzy czynem osoby powodującej skutek przez działanie a późniejszym zaniechaniem innej osoby nie zachodzi kolizja odpowiedzialności za skutek, która domagałaby się rozwiązania, lecz rzeczywisty zbieg odpowiedzialności kilku podmiotów za ten sam skutek przestępny, odzwierciedlony w kwalifikacji prawnej czynu”⁵⁵. Jak można ocenić, w rozumieniu M. Małeckiego łańcuch przyczynowy prowadzący do odpowiedzialności pierwszej z nich niejako kończy się tam, gdzie zaczyna się zdarzenie będące podstawą odpowiedzialności drugiej z nich; przy czym ta druga nie przejmując odpowiedzialności, nie wchodzi w karnoprawną sytuację pierwszej z nich, a swym nieostrożnym zachowaniem niejako inicjuje własny akt przestępny. Odmienne na sprawę zdaje się zapatrywać T. Sroka podnoszący, iż we wskazanym układzie sytuacyjnym stwierdzenie, że określony skutek przestępny może zostać przypisany osobie występującej później – tj. wykazanie, że niezgodne z regułami ostrożności zaniechanie wykonania określonych obowiązków przez tę osobę mającą prawny, szczególnie obowiązek zapobieżenia skutkowi pozostaje w związku z zaistniałym następstwem, gdyż analiza hipotetycznego przebiegu przyczynowego prowadzi do wniosku, że wypełnienie ciężących na tejże osobie obowiązków pozwoliłoby z wysokim prawdopodobieństwem uniknąć penalizowanego skutku – powoduje przejście przez osobę występującą jako druga odpowiedzialności za negatywnie wartościowane następstwo, nawet jeżeli źródłem niebezpieczeństwa urzeczywistnienia się skutku było zachowanie osoby działającej jako pierwsza; tym samym wykluczone jest przypisanie odpowiedzialności za ten sam skutek osobie występującej chronologicznie wcześniej⁵⁶. Jak uzupełniająco motywuje T. Sroka: „z punktu widzenia ocen prawnych na równi należy traktować dwie równoważne formy realizacji znamion czynu zabronionego, jakimi są działanie i zaniechanie”⁵⁷. Tak też rozstrzygnięcie omawianego przypadku zdaje się postrzegać A. Zoll, którego zdaniem „rażące naruszenie reguły ostrożności w postępowaniu z badanym dobrem prawnym

⁵⁴ M. Małecki, *Zbiegi...*, s. 335–336.

⁵⁵ *Ibidem*, s. 336.

⁵⁶ T. Sroka, *Odpowiedzialność...*, s. 539–540.

⁵⁷ *Ibidem*, s. 540.

po stronie osoby trzeciej wyłączy możliwość przypisania skutku osobie, której zachowanie rozpoczęło prawnie relewantny ciąg zdarzeń⁵⁸.

Ponadto klasycznym zbiegiem odpowiedzialności za sprawstwo tej samej penalizowanej zmiany w świecie zewnętrznym określa M. Małecki taki układ okoliczności faktycznych, w ramach którego dochodzi do następowania po sobie dwóch lub większej liczby zaniechań różnych osób⁵⁹. Zdaniem autora: między zachowaniami kolejnych gwarantów nienastąpienia skutku niewywiązujących się z prawnego, szczególnego obowiązku nie dochodzi do kolizji sprawstwa skutku finalnego; każdy z nich bowiem może ponieść odpowiedzialność za ostatecznie urzeczywistnione następstwo (polegające nawet na naruszeniu dobra prawnego), jako że zaniechania te tworzą ciąg zachowań zdatnych do przypisania poszczególnym ich autorom (każdemu z osobna) tegoż samego skutku⁶⁰. Jak zatem można wnioskować z wypowiedzi autora, „kolizja odpowiedzialności” nie zachodzi – a dochodzi do „zbiegu odpowiedzialności” – gdy połączenie przyczynowe prowadzące do finalnego skutku możliwe jest do zidentyfikowania w odniesieniu do kilku podmiotów. Przykładowo, jeśli uczestników akcji przestępnej jest trzech, to wówczas zarówno pierwszy, drugi, jak i trzeci (z kolei) może ponieść odpowiedzialność za jeden i ten sam końcowy (najdalej idący) skutek; zaś w tak przedstawiającej się kumulacji potencjalnych jednosprawstw najpełniej wyraża się zjawisko przez M. Małeckiego nazywane mianem „zbiegu odpowiedzialności”, będące w istocie niczym innym jak zbiegiem jednosprawstw.

Warto jednakowoż zaznaczyć, nawiązując do prezentowanego jako pierwszy wariantu sytuacyjnego, że nieusuwalny zbieg odpowiedzialności może, zdaniem M. Małeckiego, zostać rozważony również w układzie typu działanie – działanie; może zdarzyć się bowiem tak, że ingerencja osoby występującej następnie w przebiegu zdarzenia nie ma decydującego wpływu na jego rozwój, zwłaszcza jeśli działanie tej osoby „jedynie przyspiesza nastąpienie skutku bądź przyczynia się do jego nastąpienia w sposób mało istotny w perspektywie danego dobra chronionego prawnie”⁶¹. Jak wyjaśnia autor, chodzi przykładowo o „skumulowanie się różnego rodzaju obrażeń ciała tej samej osoby, prowadzących do zgonu wynikającego z nałożenia się na siebie wielu czynników

⁵⁸ A. Zoll, w: A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1–116 K.k.*, Warszawa 2012, s. 68.

⁵⁹ M. Małecki, *Zbiegi...*, s. 336.

⁶⁰ *Ibidem*, s. 338. W tym tonie: T. Sroka, *Odpowiedzialność...*, s. 540–541.

⁶¹ M. Małecki, *Zbiegi...*, s. 333.

medycznych”⁶²; przy czym – jak można na marginesie ocenić – zaproponowana przez M. Małeckiego egzemplifikacja przywołuje na myśl raczej założenia koncepcji „kolizji odpowiedzialności za skutek” autorstwa M. Bielskiego⁶³ niż przesłankę ograniczenia przypisania drugiego stopnia w postaci włączenia się do cudzego zakresu odpowiedzialności, tak jak ją postrzega C. Roxin⁶⁴.

W podobnym tonie zdaje się wypowiadać T. Sroka, w kontekście z kolei układu typu działanie – zaniechanie, w zakresie w jakim autor niejako w opozycji do zasadniczego nurtu swych rozważań (zasadniczo osobę działającą później wskazuje on we wskazanym układzie jako potencjalnego sprawcę) dodaje, że stwierdzenie, iż osobie występującej jako druga nie można przypisać określonego skutku przestępnego – „z uwagi na fakt, że analiza hipotetycznego przebiegu przyczynowego prowadzi do wniosku, że wykonanie przez tę osobę ciężących na niej obowiązków nie pozwoliłoby z odpowiednim prawdopodobieństwem uniknąć wystąpienia skutku przestępnego” – prowadzi do braku możliwości przejścia odpowiedzialności za tenże skutek, otwierając tym samym możliwość przypisania skutku pierwszej osobie⁶⁵.

A zatem – jak wynika z wniosków, do których dochodzą M. Małecki i T. Sroka – sama chronologia zdarzenia oraz charakter czynu (działanie lub zaniechanie) nie stanowią kryteriów wystarczających do przesądzenia rozkładu odpowiedzialności, w szczególności wskazania osoby przejmującej na siebie odpowiedzialność, po włączeniu się jej w zakres odpowiedzialności innego podmiotu. Warto nadmienić, że na problem ten uwagę zwraca – choć w nieco innym kontekście – M. Bielski, podkreślając, iż integralnym elementem wartościowania na okoliczność takowego przesądzenia rozkładu odpowiedzialności jest „porównanie charakteru i stopnia naruszonych przez potencjalnego sprawcę i osobę trzecią reguł postępowania oraz ustalenie, jakie przełożenie na wystąpienie skutku przestępnego miało niebezpieczeństwo wynikające z poszczególnych ryzykownych zachowań potencjalnego sprawcy i osoby trzeciej”⁶⁶. Przywołany autor kładzie nacisk również na kwestię charakteru okoliczności, w których dochodzi do naruszenia zasad ostrożnego postępowania z dobrem prawnym, dzieląc je na statyczne i dynamiczne, w odniesieniu do tych ostatnich wskazując na ich limitujące oddziaływanie w zakresie możliwości

⁶² *Ibidem*.

⁶³ Por. M. Bielski, *Obiektywne...*, s. 80 i n.; *idem*, *O potrzebie...*, s. 257 i n.

⁶⁴ C. Roxin, *Problematyka...*, s. 15 i n.; *idem*, *Strafrecht...*, s. 287 i n.

⁶⁵ T. Sroka, *Odpowiedzialność...*, s. 540.

⁶⁶ M. Bielski, *Kryteria...*, s. 523. Tak też: M. Lipski, *Kolizja...*, s. 111 i 126 oraz post. SN z dnia 9 maja 2013 r., V KK 342/12, LEX Nr 1388235.

decyzyjnych (rozpoznawania, przewidywania i dostosowywania reakcji)⁶⁷. Jak ocenia bowiem M. Bielski: „nie ma podstaw do twierdzenia, że w którymkolwiek ze wskazanych złożonych układów sytuacyjnych można na poziomie generalno-abstrakcyjnego wartościowania wykluczyć możliwość odwołania się do negatywnych kryteriów przypisania”, dodając, iż „jest oczywiście istotne z punktu widzenia ustalenia wpływu działania lub zaniechania dla oceny stopnia niebezpieczeństwa wystąpienia określonego przebiegu przyczynowego, ale brak podstaw do przyjęcia, że jest to – z uwagi na identyczne znaczenie normatywne działania i zaniechania jako prawnokarnie relewantnych form zachowania – kryterium wystarczające na płaszczyźnie generalno-abstrakcyjnej”⁶⁸.

Warto ponadto zauważyć, że spośród czterech wariantów sytuacyjnych, tj. działanie – działanie, zaniechanie – działanie, działanie – zaniechanie oraz zaniechanie – zaniechanie, co najwyżej tylko dwa ostatnie wpisują się w kształt „przesłanki ograniczenia przypisania drugiego stopnia” w postaci „włączenia się do cudzego zakresu odpowiedzialności”, tak jak ją opisał jej autor, C. Roxin⁶⁹. Przy czym, jak się wydaje, poza zakresem zastosowania tegoż kryterium, poza dwoma pierwszymi przypadkami, pozostają także sytuacje, w których (przynajmniej) dwie osoby, działając bądź dopuszczając się zaniechania równolegle – tj. w tym samym czasie lub w taki sposób, że ich zachowania czasowo przynajmniej częściowo się zazębiają (nakładają) – naruszają reguły postępowania, mimo że jest to naruszenie godzące w te same dobra prawne, tożsamego pacjenta. Powyższe może skłaniać do podzielenia wątpliwości

⁶⁷ M. Bielski, *Obiektywne...*, s. 75 i n.; *idem*, *O potrzebie...*, s. 277–278. Jak zauważa autor: „Znaczenie tej okoliczności wydaje się dość istotne, gdyż we wszystkich wypadkach, w których istnieje konieczność dostosowania swojego zachowania do zagrożenia o charakterze statycznym, pozostaje mniej miejsca na tolerowanie zachowań sprzecznych z regułami postępowania niż w sytuacji, gdy istnieje konieczność zareagowania na dynamicznie rozwijające się niebezpieczeństwo wynikające z zachowania innej osoby. W przypadku statycznego źródła niebezpieczeństwa jest ono zazwyczaj obiektywnie rozpoznawalne dla osoby reagującej na to zagrożenie, co pozwala na stawianie wyższych wymagań dotyczących dostosowania zachowania do wymaganych w danych okolicznościach reguł postępowania. [...] W dynamicznie rozwijających się układach sytuacyjnych dostosowanie postępowania do obiektywnie nieprawidłowego zachowania osób trzecich może być znacznie utrudnione, a w pewnych sytuacjach nawet niemożliwe, co w skrajnych wypadkach może oznaczać, że osoba reagująca na stworzone przez inny podmiot niebezpieczeństwo spowodowania skutku przestępnego nie będzie w stanie dostosować swojego zachowania do wymaganych od niej w danych okolicznościach standardów postępowania” (*ibidem*).

⁶⁸ M. Bielski, *Obiektywne...*, s. 75 i n.; *idem*, *O potrzebie...*, s. 278 i 279.

⁶⁹ C. Roxin, *Problematyka...*, s. 15 i n. – Niemniej warto zwrócić uwagę na to, że koncepcja nie została wyczerpująco objaśniona przez jej twórcę.

co do klarowności wskazanej negatywnej przesłanki przypisywalności i jej kompletności⁷⁰, a w konsekwencji jej użyteczności w praktyce wymiaru sprawiedliwości⁷¹; zaś wobec wyraźnej potrzeby poszukiwania rozwiązań o charakterze normatywnym, odpowiadających jednocześnie kryminalnopolitycznym ocenom – do kontynuowania badań w aspekcie teoretycznym, dogmatycznym i prakseologicznym⁷².

We wskazanym kontekście za interesujące, będące wyrazem niejako alternatywnego podejścia, odpowiedzią na niedostatki dotychczas prezentowanej teorii, można uznać prace M. Bielskiego nad wzmiankowaną już koncepcją tzw. „kolizji odpowiedzialności za skutek”, mogącą stanowić uzupełnienie względem instrumentów interpretacyjnych właściwych formule „włączenia się do cudzego zakresu odpowiedzialności”⁷³. Jak już sygnalizowano, autor ten nieco odmiennie niż M. Małecki zapatruje się na to, co stanowi kolizję odpowiedzialności i jej znaczenia dla karnoprawnego przypisania. Jego zdaniem bowiem „pojęcie kolizji odpowiedzialności za skutek nie odnosi się do wyniku wartościowania bezprawnego zachowania potencjalnego sprawcy pod kątem rozstrzygnięcia zachodzącej kolizji z perspektywy negatywnych kryteriów przypisania”, wszak rozstrzygnięcie takie „może prowadzić w zależności od wyników wartościowania złożonego układu sytuacyjnego pod kątem negatywnych przesłanek przypisania bądź do konkurencji odpowiedzialności za skutek, bądź do kumulacji odpowiedzialności za skutek”⁷⁴. Autor nie poprzestaje na takim rozstrzygnięciu złożonych układów sytuacyjnych i kolizji w ich ramach, które sprowadzałyby się do wskazania kandydata na jednospawcę oraz osób, które pozostają poza granicami karnoprawnego wartościowania w tym względzie, lecz idzie dalej i – odwołując się do znanych obecnej ustawie karnej kryteriów interpretacyjnych oscylujących wokół przesłanki naruszenia reguł ostrożności, będących jej odmianą lub elementem składowym jej istoty – wskazuje na rolę osób z otoczenia potencjalnego jednospawcy w normatywnie postrzeganym przebiegu przyczynowym, których udziału w wytworzeniu całości niebezpieczeństwa urzeczywistnionego w finalnym skutku nie należy zarachowywać na konto tegoż sprawcy⁷⁵. Ponadto, jak już sygnalizowano, M. Bielski proponuje, poza ważeniem charakteru i stopnia naruszonych przez poszczególnych

⁷⁰ Zob. szerzej: **J. Hanc**, *Koncepcja...*, s. 526 i n.

⁷¹ Zob. szerzej: **R. Dębski**, *O tzw. negatywnych...*, s. 236 i n.; **J. Giezek**, *Teorie...*, s. 520 i n.

⁷² Zob. szerzej: **P. Kardas**, *W poszukiwaniu...*, s. 184 i n.; **M. Bielski**, *O potrzebie...*, s. 241 i n.

⁷³ Zob. w szczególności: **M. Bielski**, *Obiektywne...*, s. 75 i n.; **idem**, *O potrzebie...*, s. 241 i n.

⁷⁴ **M. Bielski**, *O potrzebie...*, s. 257.

⁷⁵ *Ibidem*, s. 241 i n.

uczestników zdarzenia reguł ostrożności, rozpatrywać stany faktyczne z perspektywy ich dynamiki⁷⁶. W tym też kierunku podążają również wyniki badań przeprowadzonych przez S. Tarapatę, który – odwołując się do doświadczeń krajów z kręgu anglosaskiej kultury prawnej – eksponuje postać swoistego rodzaju interwenienta w przebieg przyczynowy, którego rola winna być tak odzwierciedlona w kryminalnej zawartości bezprawia wartościowanego czynu, autorstwa potencjalnego sprawcy, by w zależności od wkładu takiegoż interwenienta w całość ładunku wygenerowanego wspólnie niebezpieczeństwa, odpowiedzialność sprawcy skutku doznawała stosownego miarkowania⁷⁷.

4. Zastosowanie konstrukcji tzw. negatywnych przesłanek przypisania skutku na gruncie spraw medycznych

Przechodząc do zajęcia stanowiska co do możliwości i sposobu posłużenia się kryteriami interpretacyjnymi kwalifikowanymi jako negatywne przesłanki przypisania skutku, warto wyznaczyć chronologię wartościowania złożonych układów sytuacyjnych na płaszczyźnie obiektywnej przypisywalności. Jako że ich złożoność determinowana jest mnogością podmiotów mających wpływ na powstanie skutku, punktem wyjścia jest w przypadku zaistnienia konstelacji co najmniej dwuosobowej zakreślenie kręgu kandydatów na sprawców oraz osób, które w omawianym kontekście określa się mianem „osób trzecich”, względnie „interwenientami”. Innymi słowy konieczne jest zidentyfikowanie wszystkich karnoprawnie relewantnych uczestników zdarzenia przestępnego, a następnie wydzielenie z tak zakreślonego kręgu: tych, których choćby wstępnie można powiązać z przebiegiem przyczynowym prowadzącym do finalnego skutku jako potencjalnych jego sprawców, tj. do których zakresu odpowiedzialności wchodzi urzeczywistniony skutek; oraz tych, którzy włączają się w cudzy przebieg przyczynowy, niejako interweniują, ingerują jedynie w przebieg przyczynowy innej osoby, a ich zachowanie nie nosi cech sprawczego zachowania. Na wskazanym etapie, tj. wyłonienia potencjalnych jednosprawców czynu

⁷⁶ M. Bielski, *Obiektywne...*, s. 75 i n.; *idem*, *O potrzebie...*, s. 241 i n. Za kryteria pomocnicze, poza porównaniem charakteru i stopnia naruszonych reguł postępowania, obiera M. Bielski przede wszystkim te, które można sprowadzić do pytania o to, po pierwsze – „czyje zachowanie stworzyło źródło niebezpieczeństwa powstania skutku przestępnego, a czyje stanowiło nieodpowiednią reakcję na zaistnienie źródła niebezpieczeństwa”, po drugie zaś – „czy w złożonym układzie sytuacyjnym istniało statyczne, czy dynamicznie się rozwijające źródło niebezpieczeństwa dla chronionego dobra prawnego” – *ibidem*, s. 277.

⁷⁷ Zob. w szczególności: S. Tarapata, *Przypisanie...*, s. 355 i n.

znamiennego skutkiem w rozumieniu art. 18 § 1 zd. 1 K.k. oraz innych osób, które się do niego niesprawczo przyczyniły, pomocnym jest wykorzystanie kryteriów interpretacyjnych wypracowanych na gruncie koncepcji „włączenia się do cudzego zakresu odpowiedzialności”, autorstwa C. Roxina, rozwiniętych następnie w badaniach T. Sroki i M. Małeckiego⁷⁸.

Warto przy tym zaznaczyć, że proponowane przez przywołanych autorów mechanizmy uzupełnienia i korektury – a w konsekwencji racjonalizacji odpowiedzialności za skutek – wyniku ewaluacji dokonanej przez pryzmat tzw. pozytywnych przesłanek obiektywnego przypisania, mogą znaleźć zastosowanie na okoliczność karnoprawnego wartościowania co do przypisywalności niepożądanych społecznie następstw zespołowo udzielanych świadczeń zdrowotnych, spowodowanych w takich układach sytuacyjnych, w których nie występują elementy normatywne spajające zachowanie współdziałających w rozumieniu art. 18 § 1 zd. 2–4 K.k., tj. odpowiednio: porozumienie, a następnie wspólne wykonanie czynu nim objętego; władztwo kierownika zespołu medycznego nad czynem zakładające m.in. koincydencję czasową kierowania czynem i jego wykonania; oraz kryminogenne polecenie wykonania czynu, wydane osobie pozostającej w stosunku zależności względem poleceniodawcy. Tym samym, w kategoriach – jak to określa M. Małecki – „kolizji i zbiegu przypisania skutku” należy rozpatrywać zdarzenia, w których jedynym elementem normatywnym łączącym poszczególnych uczestników aktu przestępnego jest wygenerowany i nagromadzony, na drodze naruszenia przez każdego z inkryminowanych obowiązujących go reguł ostrożności, ładunek niebezpieczeństwa. W tego rodzaju kategoriach należałoby rozpatrywać np. zdarzenia, w których doszło do naruszenia zasad zespołowego działania przez przynajmniej dwóch pracowników medycznych, niepozostających jednak w takiej zależności, którą można określić jako współdziałanie przestępne w rozumieniu art. 18 K.k., w ramach których jednakowoż każda z osób naruszających zasady ostrożności może zostać w sensie aksjologicznym określona mianem autora części niebezpieczeństwa urzeczywistnionego w ostatecznym skutku przestępnym, podlegającym badaniu, względnie w bliżej idącym skutku, będącym jednym z etapów na drodze sukcesywnego urzeczywistniania się niebezpieczeństwa, prowadzącej do owego finalnego następstwa.

Pozostawiając na marginesie normatywne przesłanki przypisania sformułowane w art. 18 § 1 zd. 2–4 K.k. jako niebudzące wątpliwości, godzi się wskazać,

⁷⁸ C. Roxin, *Problematyka...*, s. 15 i n.; T. Sroka, *Odpowiedzialność...*, s. 534 i n.; M. Małecki, *Zbiegi...*, s. 332 i n.

że rola danego uczestnika zdarzenia przestępnego może skłaniać do rozważenia go jako: po pierwsze – kandydata na sprawcę finalnego skutku; po drugie – osobę, której przyczynienie się jest na tyle istotne, że powoduje konieczność zmiarkowania odpowiedzialności sprawcy finalnego skutku; po trzecie – potencjalnego sprawcę czynu wyczerpującego znamiona spowodowania bliżej idącego skutku, odpowiadającego niezależnie od sprawcy finalnego skutku; po czwarte – osobę, której nieostrożność ani nie jest na tyle istotna, by wywierała wpływ na kształt odpowiedzialności sprawcy finalnego skutku, ani tym bardziej ażeby stanowiła podstawę samodzielnej odpowiedzialności za sprawstwo.

Jak już sygnalizowano: fakt, że zachowania danej osoby nie można powiązać węzłem sprawstwa z ostatecznym negatywnie wartościowanym następstwem nie musi automatycznie oznaczać uwolnienia tejże osoby od odpowiedzialności karnej. Może ona bowiem zostać rozważona jako sprawca następstwa bliżej idącego; tegoż, co uczyniła na rachunek własnego, rozumianego w wymiarze normatywnym, związku przyczynowego. Ponadto nie należy tracić z pola widzenia, że – jak także już podnoszono – różne przebiegi przyczynowe mogą prowadzić w sensie normatywnym do tego samego skutku, tj. kilka różnych zachowań podejmowanych niezależnie od siebie może prowadzić do wywołania tożsamego skutku u tegoż samego pokrzywdzonego. Mając to na względzie, w dalszej kolejności z ciągu zdarzenia w sensie kauzalnym należy wyodrębnić możliwe łańcuchy przyczynowe w sensie normatywnym, mające być poddane ocenie na płaszczyźnie obiektywnej przypisywalności, w tym główny – rozumiany jako ten prowadzący do skutku finalnego (np. w przypadku działania następującego po działaniu lub zaniechaniu), względnie kilka (np. w przypadku kilku następujących po sobie zaniechań) oraz uboczny – rozumiany jako ten prowadzący do skutku bliżej idącego, lecz będący fragmentem drogi prowadzącej do skutku finalnego (np. w przypadku działania lub zaniechania występującego przed działaniem).

W razie ustalenia, że przełożenie na przebieg zdarzenia przestępnego osoby innej niż sprawca pierwotnie wytypowany – na podstawie głównych kryteriów interpretacyjnych, wypracowanych na gruncie koncepcji włączenia się do cudzego zakresu odpowiedzialności, tj. charakteru czynów (działanie albo zaniechanie) i chronologii ich występowania w ramach badanego zdarzenia – można określić jako istotne, wówczas konieczne jest ocenienie charakteru i stopnia naruszonych przez poszczególne osoby reguł ostrożności, wpływu tych naruszeń na wystąpienie finalnego skutku, jak również rozważenie, które z badanych zachowań w decydujący sposób wpłynęło na jego urzeczywistnienie się. Przy czym, na ocenę charakteru i stopnia naruszenia wymaganej ostrożności może

rzutować kwestia dynamiki zdarzenia, na niekorzyść tych zachowań nieostrożnych, które zostały podjęte w okolicznościach statycznych, w których wybór prawidłowego zachowania jest łatwiejszy, i stąd tolerancja ryzyka dla dobra prawnego – mniejsza; w przeciwieństwie do okoliczności dynamicznych, w których zdolność prawidłowego przewidywania i decydowania jest obiektywnie ograniczona, a zatem próg tolerancji dla zachowań nieprawidłowych, nieostrożnych, ryzykownych – musi być obniżony, limitowany. Dopiero tak uzupełniającą przeprowadzone wartościowanie może dać adekwatny wynik w zakresie rozstrzygnięcia, kto jest kandydatem na sprawcę, kto zaś jedynie osobą, która wprowadzie przyczyniła się do wywołania skutku, lecz jej rola (i wynikający z niej ładunek niebezpieczeństwa) może co najwyżej znaleźć odbicie w łańcuchu przyczynowym innej osoby, a dokładniej – potencjalnego sprawcy.

Spośród wymienionych wariantów karnoprawnej sytuacji, w jakiej znaleźć może się dany uczestnik interpersonalnego zdarzenia przestępnego, za niewymagające uwagi można uznać położenie kandydata na sprawcę spowodowania bliżej idącego skutku, odpowiadającego niezależnie od sprawcy następstwa finalnego, jak również osoby, której nieostrożność nie jest na tyle istotna, by wywierała wpływ na kształt odpowiedzialności sprawcy finalnego skutku, ani by mogła stanowić podstawę samodzielnej odpowiedzialności za sprawstwo. Warto natomiast bliżej przyjrzeć się przypadkowi takiego przyczynienia się osoby trzeciej do wystąpienia skutku, które znajduje faktyczne i istotne odbicie w jakimś powiązaniu przyczynowym, niemniej której wkładu we wspólne dzieło nie można rozpatrywać w takim sensie, jak na to pozwala art. 18 § 1 zd. 2–4 K.k. Jak dyktują intuicje w zakresie kryminalnopolitycznej potrzeby ścigania, we wskazanym układzie okoliczności na wynik ewaluacji dokonanej przez pryzmat fundamentalnych wymogów wynikających z nauki o obiektywnym przypisaniu – zarówno w aspekcie kauzalnym, jak i normatywnym – wypada niejako nałożyć ocenę wartości kauzalnej i normatywnej faktu kumulowania się w danym stanie faktycznym zachowań autorstwa różnych podmiotów i ładunków niebezpieczeństwa z nich wynikających. Zaś jej podstawą należy uczynić ustalenie, jakie znaczenie dla wystąpienia lub zdynamizowania przebiegu przyczynowego lub zapobiegnięcia skutkowi przestępnemu ma zachowanie poszczególnych osób, tj. stopnia przyczynienia się każdej z tych osób do sprowadzenia skutku, biorąc pod uwagę nie tylko, w jakim stopniu, lecz także jak (na jakiej drodze) ładunek niebezpieczeństwa wynikający z obiektywnie nieprawidłowego zachowania poszczególnych osób przełożył się na wystąpienie – w analizowanym przebiegu zdarzenia – penalizowanego skutku. Jako

warunek niezbędny tak przeprowadzanego wartościowania jawi się porównanie, w jakim stopniu wystąpienie skutku przestępnego determinowane jest kumulowaniem się w konkretnym przebiegu przyczynowym niebezpieczeństwa wynikającego z bezprawnego zachowania kandydata na sprawcę i interwenienta w jego przebieg przyczynowy; w tym, w jakim stopniu przyczynę wystąpienia skutku przestępnego stanowi nieostrożna postawa owej osoby trzeciej, włączającej się niejako w cudzą odpowiedzialność. Z kolei normatywną wartość zachowania tejże osoby – w kontekście przypisania skutku potencjalnemu sprawcy – można sprowadzić do wartości niebezpieczeństwa, o które należałoby pomniejszyć łącznie (wspólnie) wygenerowany jego ładunek, finalnie prowadzący do realizacji przypisywanego skutku, zarachowywanego na konto potencjalnego sprawcy.

Kierunek taki nie bez racji wskazuje M. Bielski w ramach prezentowania wyników badań nad koncepcją „kolizji odpowiedzialności za skutek”, którą – jak można ocenić – odnosi autor do sytuacji wspomnianej kumulacji niebezpieczeństwa i konieczności korektury finalnie wytworzonego niebezpieczeństwa o komponent autorstwa osoby trzeciej, tak by w procesie karnoprawnego przypisania sprawstwa rzeczywiście odzwierciedlić niebezpieczeństwo wytworzone przez samego sprawcę (jednosprawcę)⁷⁹. Aczkolwiek z tego rodzaju podejściem mogą wiązać się pewne zagrożenia. Nie należy bowiem zapominać, że negatywne przesłanki przypisania, w kształcie w jakim znajdują obecnie jurydyczne odzwierciedlenie w ustawie karnej, nie mogą stanowić podstawy rozszerzenia odpowiedzialności karnej za skutek na osoby trzecie włączające się w przebieg przyczynowy w sensie kauzalnym, w przypadku których jednakowoż nie zachodzą przesłanki o charakterze normatywnym na to pozwalające, jak to ma miejsce w przypadku przesłanek czerpanych z art. 18 § 1 zd. 2–4 K.k., uzupełniającego komplet znamion wyrażony w przepisie typizującym. Brak normatywnej więzi pomiędzy potencjalnym sprawcą a osobami trzecimi o takim charakterze, jak to wynika z art. 18 § 1 zd. 2–4 K.k., pozwalającego niejako na zsumowanie zachowań poszczególnych uczestników zdarzenia i przypisanie im odpowiedzialności za wspólne dzieło, uniemożliwia traktowanie ich zachowań jako formy współprzyczynienia się do finalnego skutku. Rola osób trzecich może być zatem sprowadzona co najwyżej do przesłanki limitującej odpowiedzialność potencjalnego sprawcy, poprzez odwołanie się do normatywnego kryterium, jakim jest naruszenie reguł ostrożności, i niebezpieczeństwo dla dobra prawnego wygenerowane na tej drodze, na zasadzie próby wydzielenia

⁷⁹ M. Bielski, *O potrzebie...*, s. 265.

– z całości niebezpieczeństwa urzeczywistnionego ostatecznie w skutku przestępnym – tej części, która jest dziełem osoby trzeciej, a tym samym nie może zostać przypisana potencjalnemu sprawcy jako jego czyn.

5. Zakończenie

Zaproponowana w niniejszej pracy operacja myślowa, jaką można przeprowadzić, aby praktycznie zastosować konstrukcję tzw. negatywnych przesłanek przypisania skutku na gruncie spraw medycznych odpowiada na potrzebę miarkowania – a w konsekwencji racjonalizacji – zakresu odpowiedzialności za sprawstwo czynu znamiennego skutkiem już na etapie badania karalności czynu, nie zaś w ramach kolejnych płaszczyzn karnoprawnego wartościowania, np. w toku rozważania okoliczności zmniejszających karygodność czynu lub winę. Niemniej wobec wciąż trwających prac nad szeroko rozumianą koncepcją negatywnych przesłanek obiektywnego przypisania nie można uznać za rozwiązanie pozbawione sensu i bezzasadne dokonywanie przez sądy tego rodzaju wartościowania na dalszych, wskazanych etapach, na które to zjawisko uwagę zwraca M. Bielski oraz J. Giezek⁸⁰. Słusznie podnosi się bowiem – co już sygnalizowano – że koncepcja tzw. negatywnych przesłanek obiektywnego przypisania wymaga dalszych badań⁸¹, w szczególności prowadzących do wyklarowania, skonkretyzowania i ujednolicenia kryteriów interpretacyjnych wypracowanych na gruncie omawianej koncepcji, pozwalających na ewentualne normatywne ich odzwierciedlenie, które w konsekwencji mogłoby się przyczynić do ujednolicenia ocen prawnych w obszarze obiektywnej przypisywalności, i tym samym – wzmocnienia pewności prawa. W konsekwencji aktualnie zrozumiałym jest – wobec niepewności katalogu kazuistycznie tworzonych przesłanek przypisywalności drugiego stopnia, ocenianych wręcz jako „wysoce sporne”⁸² – wyrażane przez J. Giezka stanowisko, dotyczące tzw. negatywnych przesłanek przypisywalności, zgodnie z którym „droga do uczynienia z nich powszechnie stosowanych normatywnych kryteriów obiektywnego przypisania jest jeszcze bardzo daleka”⁸³.

⁸⁰ M. Bielski, *Obiektywne...*, s. 80 i n.; J. Giezek, *Teorie...*, s. 520 i n.

⁸¹ Tak: C. Roxin, *Problematyka...*, s. 15 i n.; P. Kardas, *W poszukiwaniu...*, s. 184 i n.; R. Dębski, *O tzw. negatywnych...*, s. 216 oraz 236 i n.; M. Bielski, *O potrzebie...*, s. 241 i n.; M. Malecki, *Zbiegi...*, s. 332 i n.; J. Giezek, *Teorie...*, s. 520 i n.; J. Hanc, *Koncepcja...*, s. 526 i n.

⁸² R. Dębski, *O tzw. negatywnych...*, w: J. Giezek, P. Kardas (red.), *Obiektywne...*, s. 216.

⁸³ J. Giezek, *Teorie...*, w: R. Dębski (red.), *SPK...*, s. 520. W tym tonie: R. Dębski, *O tzw. negatywnych...*, w: J. Giezek, P. Kardas (red.), *Obiektywne...*, s. 216; J. Hanc, *Koncepcja...*,

Bibliografia

Opracowania

- Barczak-Oplustil A.**, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego – Izba Karna z 15 lutego 2012 r. (II KK 193/11)*, CzepkiNP 2012/4, s. 149 i n.
- Berent J., Jurczyk A.P., Szram S.**, *Analiza wybranych zmian w projekcie kodeksu karnego*, AMSiK 2002/52, s. 187–194.
- Bielski M.**, *Kryteria obiektywnego przypisania skutku na tle współczesnej polskiej dogmatyki prawa karnego*, w: P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, t. 2, Warszawa 2012, s. 503 i n.
- Bielski M.**, *Naruszenie reguł ostrożności czy nadmierna ryzykowność zachowania jako właściwe kryterium prawnokarnego przypisania skutku*, CzepkiNP 2004/1, s. 34 i n.
- Bielski M.**, *O potrzebie teoretycznej, dogmatycznej i kryminalnopolitycznej refleksji nad negatywnymi przesłankami obiektywnego przypisania skutku przestępnego*, w: J. Giezek, P. Kardas (red.), *Obiektywne oraz subiektywne przypisanie odpowiedzialności karnej*, Warszawa 2016, s. 247 i n.
- Bielski M.**, *Obiektywne przypisanie skutku przestępnego w przypadku kolizji odpowiedzialności za skutek*, PiP 2005/10, s. 75 i n.
- Budyn-Kulik M.**, *Nieumyślne spowodowanie śmierci*, w: J. Warylewski (red.), *SPK. Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, t. 10, Warszawa 2012, s. 144–159.
- Chowaniec C., Chowaniec M., Nowak A.**, *Nieprawidłowości w opiniowaniu sądowo-lekarskim dotyczącym kwalifikacji obrażeń ciała i rozstroju zdrowia przez biegłych lekarzy nie będących medykami sądowymi*, AMSiK 2005/55, s. 257–260.
- Chowaniec C., Nowak A., Jabłoński C., Neniczka S.**, *Trwale, istotne zezwolenie – uwagi o możliwości weryfikacji kryteriów w opiniowaniu sądowo-lekarskim w sprawach karnych i cywilno-odszkodowawczych*, AMSiK 2007/57, s. 111–114.
- Cieślak M.**, *Polskie prawo karne. Zarys systemowego ujęcia*, Warszawa 1994.
- Czerwińska D.**, *Nauka o obiektywnym przypisaniu skutku w orzecznictwie Sądu Najwyższego i Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu*, Prok. i Pr. 2016/2, s. 155–177.
- Dębski R.**, *Czy zamieszczać w nowelizowanym kodeksie karnym przepisy o obiektywnym przypisaniu?*, w: T. Grzegorzczak, J. Izdorek, R. Olszewski (red.), *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 roku. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji Jego 90. urodzin*, Warszawa 2014.
- Dębski R.**, *Jeszcze o propozycji zakotwiczenia w kodeksie karnym kryteriów obiektywnego przypisania skutku*, NPKP 2017/43, s. 63 i n.
- Dębski R.**, *O tzw. negatywnych przesłankach obiektywnego przypisania*, w: J. Giezek, P. Kardas (red.), *Obiektywne oraz subiektywne przypisanie odpowiedzialności karnej*, Warszawa 2016, s. 214 i n.
- Dębski R.**, *Pozaustawowe znamiona przestępstwa. O ustawowym charakterze norm prawa karnego i znamionach typu czynu zabronionego nie określonych w ustawie*, Łódź 1995.

w: T. Dukiet-Nagórska, A. Liszewska (red.), *SPM. Odpowiedzialność prawna...*, t. 3, s. 536–537.

- Giezek J.**, *Naruszenie obowiązku ostrożności jako przesłanka urzeczywistnienia znamion przestępstwa nieumyślnego*, PiP 1992/1, s. 65 i n.
- Giezek J.**, *Teorie związku przyczynowego oraz koncepcje obiektywnego przypisania*, w: R. Dębski (red.), *SPK. Nauka o przestępstwie. Zasady odpowiedzialności*, t. 3, Warszawa 2017, s. 444 i n.
- Giezek J.**, *Zgodne z prawem zachowanie alternatywne jako kryterium przypisania skutku*, KPPubl. 2004/4, s. 49 i n.
- Giezek J., Gruszecka D.**, *Prawnokarne (obiektywne) przypisanie narażenia dobra prawnego na niebezpieczeństwo*, w: J. Majewski (red.), *Kryminalizacja narażenia dobra prawnego na niebezpieczeństwo*, Warszawa 2015, s. 47 i n.
- Giezek J., Kaczmarek T.**, *Przeciwko ustawowej regulacji kryteriów obiektywnego przypisania skutku*, PiP 2013/5, s. 79 i n.
- Giezek J., Kardas P.** (red.), *Obiektywne oraz subiektywne przypisanie odpowiedzialności karnej*, Warszawa 2016.
- Góralski P.**, *Związek przyczynowy w prawie karnym na tle orzecznictwa sądowego*, Prok. i Pr. 2009/6, s. 26–45.
- Hanc J.**, *Koncepcja obiektywnego przypisania skutku i jej konsekwencje w prawie medycznym*, w: T. Dukiet-Nagórska, A. Liszewska (red.), *SPM. Odpowiedzialność prawna w związku z czynnościami medycznymi*, t. 3, Warszawa 2021, s. 506 i n.
- Jezusek A.**, *Przyczynowość zaniechania oraz rola powiązań kauzalnych w obiektywnym przypisaniu skutku*, CzPKiNP 2015/4, s. 85 i n.
- Jurek T., Maksymowicz K.**, *Opiniowanie sądowo-lekarskie a ustalanie „narażenia na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia lub ciężki uszczerbek na zdrowiu”*, AMSiK 2005/55, s. 66–73.
- Jurek T., Świątek B.**, *Rozstrój zdrowia – próba interpretacji pojęcia. Część I – ocena poprawności językowej, zakres znaczeniowy, przegląd orzecznictwa Sądów*, AMSiK 2006/56, s. 209–215.
- Jurek T., Świątek B.**, *Rozstrój zdrowia – próba interpretacji pojęcia. Część II – problemy opiniodawcze*, AMSiK 2006/56, s. 216–222.
- Kaczmarek T.** (red.), *Teoretyczne problemy odpowiedzialności karnej w polskim oraz niemieckim prawie karnym. Materiały Polsko-Niemieckiego Sympozjum Prawa Karnego*, Wrocław 1990.
- Kaczmarek T.**, *Spory wokół przyczynowości zaniechania i przypisywania jego skutku*, w: Ł. Pohl (red.), *Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji jubileuszu 70. urodzin profesora Andrzeja J. Szwarcza*, Poznań 2009, s. 195 i n.
- Kaczmarek T.**, *Wybrane aspekty ontologicznych i normatywnych podstaw przypisania skutku*, KPPubl. 2004/4, s. 7 i n.
- Kardas P.**, *Normatywny sposób określenia znamienia skutku przy niektórych przestępstwach przeciwko życiu i zdrowiu a zagadnienia wydawania opinii przez biegłych lekarzy*, AMSiK 2001/51, s. 197–216.
- Kardas P.**, *Sprawstwo kierownicze i polecające – wykonawcze czy niewykonawcze postaci sprawstwa?*, PS 2006, s. 75 i n.
- Kardas P.**, *W poszukiwaniu tzw. negatywnych przesłanek obiektywnego przypisania*, w: J. Giezek, P. Kardas (red.), *Obiektywne oraz subiektywne przypisanie odpowiedzialności karnej*, Warszawa 2016, s. 173 i n.

- Kardas P.**, *Zbieg przepisów ustawy w prawie karnym. Analiza teoretyczna*, Warszawa 2011, s. 144 i n.
- Konieczniak P.**, *Czyn jako podstawa odpowiedzialności w prawie karnym*, Kraków 2002.
- Konopka T., Skupień E.**, *Możliwości opiniowania lekarskiego w sprawach o „narażenie na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu”*, AMSiK 2008/58, s. 43–48.
- Lachowski J.**, *Ocena projektowanych zmian art. 9 K.k.*, PiP 2014/1, s. 84 i n.
- Lipski M.**, *Kolizja odpowiedzialności za przestępny skutek w przypadku współdziałania wielu osób w procesie leczenia*, CzPKiNP 2016/2, s. 107–128.
- Łagodziński S.**, *Przestępstwo nieumyślnego spowodowania śmierci człowieka (art. 155 K.k.). Rozważania teoretyczne i praktyka ścigania*, Prok. i Pr. 2014/7–8, s. 57–78.
- Majewski J.**, *O korzyściach i szkodach dotychczasowych dociekań nad problematyką źródeł obowiązku gwaranta*, KPPubl. 2004/4, s. 113 i n.
- Majewski J.**, *Prawnokarne przypisywanie skutku przy zaniechaniu. Zagadnienia węzłowe*, Kraków 1997.
- Malecki M.**, *Nieumyślność (artykuł polemiczny)*, PiP 2016/9, s. 98 i n.
- Malecki M.**, *Ustawowa regulacja kryteriów przypisania skutku (analiza wybranych uwag krytycznych)*, PiP 2015/8, s. 91 i n.
- Malecki M.**, *Z problematyki obiektywnego przypisania skutku (przypadek płonącego anioła)*, CzPKiNP 2013/2, s. 43 i n.
- Malecki M.**, *Zbiegi i kolizje przypisania skutku*, w: J. Giezek, P. Kardas (red.), *Obiektywne oraz subiektywne przypisanie odpowiedzialności karnej*, Warszawa 2016, s. 317 i n.
- Michalski B.**, *Narażenie życia i zdrowia na niebezpieczeństwo*, w: J. Warylewski (red.), *SPK. Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, t. 10, Warszawa 2012, s. 265–327.
- Michalski B.**, *Uszkodzenie ciała i rozstrój zdrowia*, w: J. Warylewski (red.), *SPK. Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, t. 10, Warszawa 2012, s. 203–265.
- Patryas W.**, *Przyczynek do zagadnienia przyczynowości zaniechania*, RPEiS 1992/3, s. 21 i n.
- Piech K.**, *Włączenie się do cudzego zakresu odpowiedzialności jako negatywna przesłanka obiektywnego przypisania skutku za błąd w sztuce lekarskiej na tle orzecznictwa polskich sądów karnych*, ZNTD UJ 2018/21, s. 97 i n.
- Polakowski M., Berent J., Śliwka K.**, *Opiniowanie o „naruszeniu czynności narządu ciała” lub „rozstroju zdrowia” wobec rezygnacji w nowym kodeksie karnym z pojęcia „uszkodzenia ciała”*, AMSiK 1999/49, s. 191–194.
- Roxin C.**, *Problematyka obiektywnego przypisania*, w: T. Kaczmarek (red.), *Teoretyczne problemy odpowiedzialności karnej w polskim oraz niemieckim prawie karnym. Materiały Polsko-Niemieckiego Sympozjum Prawa Karnego*, Wrocław 1990, s. 15 i n.
- Spotowski A.**, *Pomijalny (pozorny) zbieg przepisów ustawy i przestępstw*, Warszawa 1976, s. 26 i n.
- Sroka T.**, *Odpowiedzialność karna za niewłaściwe leczenie. Problematyka obiektywnego przypisania skutku*, Warszawa 2013.
- Tarapata S.**, *Głos w sprawie „niebezprawnego naruszenia reguł postępowania z dobrem prawnym”. O przypadku tzw. „płonącego anioła”*, CzPKiNP 2013/2, s. 25 i n.
- Tarapata S.**, *Przypisanie sprawstwa skutku w sensie dynamicznym w polskim prawie karnym*, Kraków 2019.

- Tarapata S.**, *Rozważania na temat aktualnych propozycji ujęcia kryteriów obiektywnego przypisania skutku w ustawie karnej*, w: I. Sepiolo-Jankowska (red.), *Reforma prawa karnego*, Warszawa 2014, s. 45 i n.
- Teresiński G., Mądro R.**, *Lekarskie aspekty narażenia na niebezpieczeństwo utraty zdrowia lub życia. I. Problem skutku potencjalnego w opiniowaniu sądowo-lekarskim*, AMSiK 2001/51, s. 45–58.
- Teresiński G., Mądro R.**, *Lekarskie aspekty narażenia na niebezpieczeństwo utraty zdrowia lub życia. II. Możliwości, warunki i granice lekarskiej oceny narażenia na niebezpieczeństwo życia lub zdrowia ludzkiego oraz kryteria medycznej kwantyfikacji stopnia narażenia*, AMSiK 2001/51, s. 105–118.
- Teresiński G., Mądro R.**, *Lekarskie aspekty narażenia na niebezpieczeństwo utraty zdrowia lub życia. III. Przykłady opinii*, AMSiK 2001/51, s. 347–353.
- Tokarczyk D.**, *Koncepcja obiektywnego przypisania skutku (uwagi na marginesie postanowienia Sądu Najwyższego)*, PiP 2015/4, s. 65–77.
- Tokarczyk D.**, *Spory wokół obiektywnego przypisania w świetle propozycji nowelizacji kodeksu karnego*, PiP 2013/10, s. 102 i n.
- Trybus M.**, *Kilka uwag o wybranych skutkach w grupie przestępstw przeciwko zdrowiu*, WPP 2012/3, s. 44–57.
- Wolter W.**, w: W. Wolter (red.), *Związek przyczynowy w prawie karnym*, Warszawa 1953, s. 80 i n.
- Wolter W.**, *Błędne koło problematyki przyczynowości w teorii i praktyce prawa karnego*, PiP 1964/3, s. 230 i n.
- Wolter W.**, *O tzw. przyczynowości zaniechania*, PiP 1954/10–11, s. 520 i n.
- Wróbel W.**, *Kilka uwag o współsprawstwie przestępstw materialnych w perspektywie kryteriów obiektywnego przypisania skutku*, w: P. Hofmański, P. Kardas, P. Wiliński (red.), *Fiat iustitia pereat mundus. Księga jubileuszowa poświęcona sędziemu Sądowi Najwyższego Stanisławowi Zabłockiemu z okazji 40-lecia pracy zawodowej*, Warszawa 2014, s. 641 i n.
- Zabłocki S.**, *Zagadnienie przypisywalności skutku w najnowszym orzecznictwie Sądu Najwyższego*, KPPubl. 2004/4, s. 33 i n.
- Zoll A.**, w: A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1–116 K.k.*, Warszawa 2012, s. 68 i n.
- Zoll A.**, *Odpowiedzialność karna lekarza za niepowodzenie w leczeniu*, Warszawa 1988.
- Zoll A.**, *Prace nad nowelizacją przepisów części ogólnej kodeksu karnego*, PiP 2012/11, s. 9 i n.

Orzecznictwo

- Post. SN z dnia 20 maja 2009 r., II KK 306/09, LEX Nr 843160.
- Post. SN z dnia 15 lutego 2012 r., II KK 193/11, OSNKW 2012, Nr 9, poz. 89.
- Post. SN z dnia 9 maja 2013 r., V KK 342/12, LEX Nr 1388235.
- Wyr. SN z dnia 8 marca 2000 r., III KKN 231/98, LEX Nr 40428.
- Wyr. SN z dnia 1 grudnia 2000 r., IV KKN 509/98, OSNKW 2001, Nr 5–6, poz. 45.
- Wyr. SN z dnia 4 lipca 2013 r., III KK 33/13, LEX Nr 1391441.
- Wyr. SN z dnia 11 grudnia 2013 r., V KK 133/13, LEX Nr 1415515.
- Wyr. SN z dnia 19 maja 2015 r., V KK 85/15, LEX Nr 1746427.

Strony internetowe

Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 5 listopada 2013 r., opublikowany na oficjalnej stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (archiwalnej), <https://arch-bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/komisje-kodyfikacyjne/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego-2009-2013/>; stan na 2.08.2021 r.

Aleksandra DĄBEK

**SPECIFICATION OF THE OBJECTIVE IMPUTATION OF THE EFFECT CAUSED WHEN
COOPERATING WITHIN A MEDICAL TEAM**

Abstract

Background: The objective imputation of effect on the life and health of a patient resulting from the cooperation of several medical workers.

Research purpose: Indication of the possibilities and methods of applying the construction of the so-called negative premises for attributing an effect in medical cases, in particular the formulation of suggestions as to the chronology of the criminal law evaluation process with their use in the case of a plurality of potential perpetrators.

Methods: The dominant research method was the formal-dogmatic method (the analysis of legal status, literature, and doctrine), with elements of the empirical method (the analysis of court decisions) and the historical method (the analysis of the evolution of the problem over time).

Conclusions: The application of the so-called negative premises for attributing an effect in medical cases responds to the need to rationalize the scope of responsibility for the perpetration of an act characterized by an effect committed in a constellation of at least several people. It allows for its moderation from the stage of examining the criminality of the act, and not at the level of the social harmfulness of the act or guilt. Nevertheless, the concept of the so-called negative premises for objective imputation requires further research leading to their specification, allowing for possible normative reflection about them, which could consequently contribute to the unification of legal assessments in the discussed area.

Keywords: objective attribution of effect, negative attribution premises, criminal liability of medical personnel, medical team, conflict of liability, damage to health, patient's death.